

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 50.—

Félévre ... > 25.—

Negyedévre ... > 12.50

Egyes szám ára 1 korona.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI HETILAP.

Főszerkesztő:
KISS JÓZSEF.Felelős szerkesztő:
RÓZSA MIKLÓS.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,
VII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám »József« 527.

Hirdetések
felvétele ugyanott.

— 2 — Budapest, február hó 23. —

A Hétnek ez a száma a munkásság pénteki általános sztrájkja miatt kétnapos késéssel jelent meg.

A pacifizmus győzelme.

— febr. 21.

Ántánt-barátok vagyunk, paczifisták vagyunk, radikálisok, szocialisták és kommunisták vagyunk, — az oláhok, a csehek, a szerbek: azok meg éppen ántánt-barátok s bizonyára radikálisok, szocialisták és kommunisták is, hiszen csak nem képzelhető, hogy a felvilágosult, művelt s a kor progresszív eszméinek győzelméért sorompóba lépett ántánt keblére ölelte volna őket hű szövetségeseikül, ha netán korlátolt konzervatívok, rabló kapitalisták és ostoba naczionalisták lennének! Így hát testvérek vagyunk mindannyian: csehek, oláhok, szerbek és magyarok s most már csak a testvéri osztozkodás folyik az egykori mostoha-anyának: a monarchiának hagyatékán. Nem panaszkodhatunk, jó testvéreink gavallérosan fizetik ki nekünk osztályrészünket; ha részletekben is, de annál busásabban fizetnek.

Akarjátok hallani a beszámolót csak egyetlen napnak — a mainak — részletfizetéséről? Hát hallgassátok! Az oláhok Zilahon asszonyokat és leányokat botoznak mindennap. Diószeghy Zsigmond báró huszéves fiát — stílusosan — a Wesselényi-szoborra felakasztották. Vulkánban Pethő Sándor gyógyszerészt, aki a háborúból huszonnégy sebbel került haza, a gyógyszerárban egy oláh hadnagy három katonájával megpofoztatta. Amikor az embertelen pofozás közben elájult, s egy román hölgy — aki ennek a jelenetnek szemtanuja volt — közbevetette magát, azt is megbotozták. Ugyanakkor megbotozták: Liszka főhadnagyot, Károlyi hadnagyot, Pécsy főmérnököt, Sebők állomásfőnököt, Romatka főmérnököt, Varjassy üzemvezetőt, Eisler önkéntest, Eisler kereskedőt, a katolikus papot és hetven székely bányászt. Este ismét megbotozták őket és azután Petrozsényba vitték a brigádhoz. A katolikus pap és az állomásfőnök a sok botozás következtében meghalt. Romatka főmérnököt, aki szökni próbált, lelőtték. Petrozsényben egy részeg kapitány sarkantyujával kiszurta az egyik székely bányásznak a szemét, aki aludni dült le a földre. Egy másiknak az állát zuzta szét revolverével. Eisler önkéntesnek átvágták a bal könyökét, erre a rémes látványra az apja megőrült. Az egyik székely bányászt kifeszítették és összevágták. Végül a szerencsétleneket dróttal összekötözve Nagyszébenbe vitték. Máramaros megyében Szabó Józsefné bárt-

falvai lakost, azért a kijelentésért, hogy a román katonák rongyosak, halálra botozták. Székely Ákos drt szintén halálra botozták, mert szénáját nem akarta átadni. Bottyán Gyula nagyiparost, a polgári kör elnökét, aki a botozás után is magyarnak mondotta magát, addig botozták, amíg szívszélhűdést kapott. Nyisztor Pálnak előbb letépték kitüntetéseit, majd megbotozták, végül eltörték a hátgerinczét, úgy, hogy sérüléseibe belehalt. Strumbe Mihály földbirtokost, aki magyarnak vallotta magát, megbotozták: élet-halál között lebeg. A kórházban ma is több százan fekszenek súlyos botított sebekkel.

Folytassuk? Soroljuk fel a szerbek pécsi rémtetteit, a csehek pozsonyi és kassai garázdálkodásának bünlajstromát? Férfiak és asszonyok megbotoztatását, lányok megbecstelenítését, ártatlan gyermekek lepuffantását? Vagy segítünk a kormánynak »megnyugtadni« és leinteni a felsővisói magyarságot, mely súlyosan vétkezett a pacifizmus megszentelt hitvallása ellen s minden sérthetetlen kormányprogram ellenére fegyvert ragadott és kiverte a román testvéreket? Egyiket sem teszszük, csak megkérdezzük, — a forradalom minden vívmánya iránt való teljes hódolattal — kérdezzük Károlyi Mihályt, Berinkegy Dénest, Jászi Oszkárt, Böhm Vilmost, Pogány Józsefet és Kun Bélát: vajjon így képzelték el ők a pacifizmus, a néphadsereg, a leszerelés, a militarizmus megszüntetése, a naczionalista és imperialista magyar politika letörése, a szabadság és a demokratikus kultúra jelszavai alatt megkötött fegyverszünet áldásait? Vas, szén, fa, só és egyebek hiányáról nem is beszélve, így gondolták ők a magyar ember sorsának, jóléti standardjának, egyéni és társadalmi boldogságának, a nyugati kultúrába való bekapcsolódásának, erkölcsi és szellemi felszabadításának, a forradalommal, fegyverletétellel, az ántánthoz való Canossába-járással, ezer éves történelmi tradícióink megtagadásával megindított megváltását, a nemzetiségi kérdés megoldását, a pacifizálódás Magyarországon elkezdett és példátlan önmegtagadással keresztülvitt világtörténelmi folyamatának kezdeményezését?

Ne gondoljunk most állami és nemzeti létünk semmiféle nyomoruságára, csak arra az egyetlen, borzasztó valóságra, hogy Magyarországnak több mint felerészében öldösik, akasztják és halálra botozzák a magyar embereket, akik letették a fegyvert, elkergették a Habsburg-dinasztiát, megteremtették a forradalom vívmányait, kiszabadították a politikai bünösöket, elégtételt adtak a nemzetiségi igaztónak, a képtelenségig messzemenő autonómiát kínálták

FOLYÓIRAT	
1920/24.	1-11.

az ország idegen nyelvű lakosainak, a nép közt felosztják a nagybirtokokat, segílyt adnak a munkátlanoknak és krisztusi szenvedéssel, türelemmel és önfeláldozással áldozák föl magukat a nemzetiségi önrendelkezés és a wilsoni elvek oltárának.

Emberek! Órák, napok, vagy hetek kérdése csak, hogy Magyarország meg nem szállott területein összeomlik minden gazdasági élet, kitör az éhség, felfordul a társadalom, a cseh, román és délszláv blokád fojtogató karjai között. Magyarország területének megszállott részein pedig — és ez az országnak jóval több mint a felét jelenti — immár láthatóan szisztematikus rendszerességgel halálra botozzák a magyar állampolgárokat. A megszállott területekről összes élelmiszerkészleteinket idegen országokba viszik. Magyar fiainkat idegen államok seregeibe sorozzák, vagy — mint a rabszolgákat egymáshoz lánczolva — ingyenmunkára viszik, cseh, román és délszláv állami közmunkák elvégzésére. Torkunkat fojtogatja a kétségbeesés, a felháborodás, a düh, a gyűlölet és az undor, hogy velünk mindezt büntetlenül tehetik a civilizáció legalacsonyabb fokán álló barbár bandák, részeg martalócok, balkáni zsoldosok, akik kétszer árulták el saját szövetségüket és ugyanannyiszor hagyták cserben az őket pénzelő ellenséges lélekvasárlókat is.

És mi ezzel szemben mélabus ártatlansági bizonyítványokat küldözgetünk a francia és olasz ezredekhez és minden mágnásasszony szoknyája körül ellenforradalmi mozgalmak után szimatolunk. Az nem baj, hogy ezerszám botozzák halálra magyar testvéreinket, csak a kormány fenséges magasságban frónoló urait ne érje gáncs, sőt még csak egy papiros-botütés se és el ne rontsuk Linder Béla rendőr-szakszervezeti titkár ur jókedvét, aki nem akar katonát látni és szívesen nézi el magyar uriaszonyoknak oláh zsványok botja alatt való véres vonaglását, gyermekek akasztását, magyar tisztviselők égbekiáltó mártíromságát és a magyar állam, a magyar nemzet, s a magyar faj megsemmisülésének borzasztó katasztrófáját, csak a rendőrlégénység legyen szociálista. Nem gondolják az urak hogy a — szerintük — annyira lovagias francia, a fajiságára oly büszke angol s a Wilson krisztusi igazságaiban — szerintük — oly lelkesen bizó amerikai nép is megundorodik attól a Magyarországtól, mely hiszterikus paczifista epilepsziájában a földön fetrengve nézi saját véreinek meggyalázását s könnyein, jajveszékéseiben, ájult szemforgatásán kívül egyebet nem tud harczba küldeni az akasztófán és deresen vérző testvérei védelmére? Vagy mindez semmi, csak a munkabérek s a tisztviselői fizetések legyenek minél magasabbak s az összes radikális és szociálista elvtársak jól elhelyezkedhessenek az államtitkári, kormánybiztosi és egyetemi stallumokban?

Ugy látszik: ez a magyar paczifizmus s ez a paczifizmus — elismerjük — csakugyan győzedelmeskedett. A másiknak, az igazinak elindulását — mint egy üdvölvés — az a revolver-durranás jelzi, mely golyót küldött a vérszomjas francia tigris elvéhdedt lapoczkájába.

Triumvir.

Melódiák.

I.

Én Istenem, a napok, az évek hogy elfutnak,
mintha álmok lennének, —
mikor a pásztói szép őszök eszembe jutnak.

A tengeritörések; mesék a fosztókában
a tengerifosztáskor.
S a vig szüretelések, tánczok a tiprókádiban.

A vakációvégi napoknak kedves árnya!
Mikor a gyerekeMBER
az udvart, a szobákat búsan bucsuzva járta.

Mikor még Hektortól is a válás oly nehéz volt;
a lusta, vén kutyától!
Akkor a köny olcsó volt. Én Istenem, de rég volt.

Ma, drágák már a könyvek. Hiszen egyebünk sincsen,
mint siratni a multat:
az otthont, ifjuságunk s mindent, ami már nincsen.

II.

Ha én valakivel kezet fogok,
akaratlanul arra gondolok,
hogy ez a kéz, mely ma puha, meleg,
holnapra tán már dermedt és hideg.

Ha én valakivel szembe vagyok,
akinek a szeme reámragyog:
arra gondolok, mikor e szemek
fénytelenek lesznek és merevek.

Ha én valakit ajkoncsókolok, —
irtózatot, de arra gondolok,
hogy a piros ajk sárga lesz s hideg —
és nem ad csókot többé senkinek.

III.

Ahol valakivel napos uton jártál,
hol a mennyországból egy darabot láttál,
kerüld azt a helyet.
Ne járj őszzsel arra!
Ne bandukolj ottan
a zörgő avarba'.

Mert bár máshol is fáj
elmulása nyárnak, —
de ott véreskezű
kisértetek járnak,
akik a szivedre
éles törrel várnak.

IV.

Akármit csinállok, akárhová nézek,
semmit se csinállok, sehova se nézek,
csak félek.

Lélegzem, beszélek, azt hiszem, hogy élek,
Pedig nem lélegzem, pedig nem beszélek,
csak félek.

Halott árnya vagyok. Itt kószáló lélek.
Rég halott s álmodom, hogy még most is élek
s a haláltól félek.

V.

Hogy elmulik minden,
minden, ami szép volt,
Törötté lesz minden,
minden, ami ép volt:

Piros ajkból mi lesz?
kis fekete üreg,
a lángoló szemből
két darabka üveg.

Rúttá lesz itt minden,
mi valaha szép volt.
Összetörik minden,
mi valaha ép volt.
S elfeledjük, hogy az
ég valaha kék volt...

Vértesy Gyula.

Delirando.

Irta: MÁNDY IRÉN.

Személyek:

A MŰVÉSZ, KLÁRI.
JÁNOS, AZ INAS.

(Szín: férjiszoba egy része. Választékos, egyéni. Aki berendezte, nagyizlésű ember és művész. Különbösen ennek bizonyosságául a falakon elszórtan egy-egy szalag, emlék. De ezek a »dicsőség« maradványok nem nagyképűek, nem tolakodók. Egyszerűek, póznélküliek.)

A jobboldali sarokban kandalló, melyben ég a tűz. Mellette álló lámpa, piros ernyővel. Közélemben jobbról, balról mély, angol karosszék. Az előtérben a falhoz állítva zsurasztalka két személyre terítve. Szépen, virággal, asszonyt várón. A háttér közepén fehér ajtó. Nagy. Az előszobába vezet. A fal mellett azután két szék, közben dohányzóasztal. Előttük féloldalt széles kerevet. Keleti szőnyeg, sok párna. A baloldali falon fegyvertartó. Vadászfegyverek. Lent egy revolver is. Az előtérben baloldalt szintén nagy fehér ajtó. Ezen jön majd be a művész. Téli délután. Ugy négy óra után. Már sötétedik, de még lámpa nélkül is jól látni. És a kandalló is világít. János a zsurasztalkán rendezget. Nézegeti, igazgatja.

És jön a művész. Stétő, ideges. Talán harminczöt, talán negyven éves. Érdekes arc. Csak kicsit sokat élt. És elegáns. Nagyon. Mert vár. A ruha azonban nem kiabál róla. Hozzátartozik, összhangban van vele, Valaki. Tudja. De egyszerűen, öntudatosan, mert intelligens. És szerelmes, igazán. Ahogy csak egyszer lehet. Betölti, elárasztja. Mint a nyári fény a rónát. Arnyéktalan. Jobbá, igazabbá tesz. Ha mellette van. De most csak várja, nagyon. Azért türelmetlenül.

MŰVÉSZ: Most sem vagy még kész?

JÁNOS: De igen. (S már elhagyja az asztalt.)

MŰVÉSZ (szaglász a levegőben): Beparfömoztél?

JÁNOS (egykedvű, mint aki megszokta): Nem tecz-czik érezni?

MŰVÉSZ (már másra gondol): Aztán, János, tudod... ha csengetnek, azonnal nyitasz és...

JÁNOS (elnéző): Igen kérem. Tudom. Elég régen csinálom. (Bizalmaskodó.) Azelőtt igaz, többször, de

mióta ez a gyönyörű nagysága jár ide, hát a többiek úgy... (Mozdulattal jelzi, hogy eltűntek.)

MŰVÉSZ (kicsit haragszik, kicsit jól esik neki): Hallgass! Semmi közöd hozzá. Törődj a szobalányaiddal. Megértetted?!

JÁNOS (komikus meghunyászkodással): Szolgálátára.

MŰVÉSZ (ingerült): Ne szemtelenkedj! (Végigmegy a szobán. János tanácstalanul áll. Hangos.) Mire vársz még? Mehetsz!

JÁNOS (a középpajtó felé indul).

MŰVÉSZ (felcsattanó): És a lámpa?

JÁNOS (megfordul): Azt hittem... (És meggyújtja a pirosernyős lámpát.)

MŰVÉSZ (dohog): Hallatlan! Már semmit sem lehet rábizni. Hol jár az eszed? Az asztal is biztosan...

JÁNOS (sértődött): Mindent odakészítettem.

(Rövid csend. A művész idegesen igazít meg néhány párnát, széket.)

MŰVÉSZ (csendesült): Hát... menj az előszobába és ha csengetnek... tudod...

JÁNOS (megbékült): Igen, igen. (Kimegy. A művész egyedül marad. Rágyújt. Leül a kandalló melletti baloldali karosszékbe. Felugrik. Párszor végigmegy a szobán. Ujra leül. Kis csend. És halk kopogtatás.)

MŰVÉSZ (felugrik, boldog): Szabad, szabad!

(És az ajtón besurran Klári. Olyan halkán, olyan könnyedén, mint amilyen nesztelenül libbent le egy levelet a temetkező jákról a szél. Az ajtófélfának nekitámaszkodik. Gyorsan, lihegve lélegzik. Mint aki sietett, mint aki fél. Az arcza nem látszik, homályban áll. És prémes köpenyének magas gallérja, s kicsi kalapjáról a sűrűn leomló fátyol is eltakarja.)

MŰVÉSZ (boldog melegen): Édes... milyen pontos... (Közelebb.)

KLÁRI (ijedt, erőltetett hangon): Megálljon! Nem Margit vagyok. (Halk, szégyenlős.) Klári.

MŰVÉSZ (csalódott, meglepett): Klárika?! (Felgyújtja a csillárt.) És... minek köszönhetem a szerencsét?

KLÁRI (egy lélegzetre): Nem jöhet. Az ura megbetegedett, magas láz, nem hagyhatja, én jöttem...

MŰVÉSZ (magának): Az ura... (És hirtelen észreveszi magát. Azért vontatottan.) Én igazán... ez a kedves meglepetés... a maga váratlan, szeretetreméltó vizitje... megbocsát... nem tudom... Kiről is beszél?

KLÁRI (fájdalmas): Ne, ne, most ne! Kérem. Amikor idejöttem, őszinte voltam egészen. Önmagamnál is őszintébb. Hát ne. Most ne.

MŰVÉSZ (még védekezik): De biztosítom...

KLÁRI (mozdulat a terített asztal felé): Várta. Semmi közöm hozzá. Az unokanővérem. Szereti... és... és Margit is. Hónapok óta. (Sóhaj.) Régen. (Nagyon keserű.) Én ne tudnám?

MŰVÉSZ (tanácstalanul): Hát... (Csend.) Csak ezért jött, Klárika?

KLÁRI (keveset előbbre, halk): Nem. (Küzdve, zavartan.) Én... én (elszánt) szeretem magát!

MŰVÉSZ (egy lépést hátra, meglepett): Óh!

KLÁRI (most már hűvel): Ne ijedjen meg, kérem. Tudom, ez furcsa, nem szokás, talán nevetséges is. Nem tehetek róla. Kellott. Ki kellett mondani. Fojtogat, tép... (Halk.) Nem bírom. (Kislányos.) Szeretem.

MŰVÉSZ (zavart, nem tudja, hogy értse, hát inkább a jobbat): Édes... édes... kicsi Klárika. Milyen... kedves. Évek óta járok magukhoz. Ismerem csöpp baba kora óta és most... Sok asszony volt az életem-

ben, — ne vegye szerénytelenségnek, ha mondom, — (messze) talán egy kicsit nagyon is sok, (most már el is hiszi, amit mond.) . . . de a maga lányos, drága vonzódása egészen meghat, szinte megszegyenit. (Feléje nyújtja a kezét.) Köszönöm.

KLÁRI (elhúzódik, méltatlankodó): Ne akarjon félreérteni. Szeretem. Maga is tudja. Nem lányos fehéren, hanem égőn, tüzesen. (Suttogó.) Hogy . . . hogy reszketek, ha látom és remeg a szám, ha az ajkára gondolok.

MÜVÉSZ (védekező): De . . . de kedves . . . nem tudja, mit beszél.

KLÁRI (most még lányos. Egészen. De a következőkben fokozatosan lesz egyre asszonyosabb. Ugy, mintha egy feslő bimbó tárulna ki a szemünk láttára pompázó virággá): Tudom. Gondolkoztam sokat. És még többet sirtam. Nem szeret. Becsületes. Óh tudom, nagyon. (És hirtelen kitörés. Szinte belénk markoló, a messze, az elérhetetlen utáni közös szent nosztalgiával.) Boldog akarok lenni! Csak egy kicsit, egy óráig . . . (Már egész halk.) Egy félórát . . . (Rövid csend.)

MÜVÉSZ (egyszerű): Maga menyasszony, Klárika. Előtte az élet, két hét múlva lesz az esküvője.

KLÁRI (indulattal): Ezért, éppen ezért. Talán vártam volna, de így nem! A kezemet sem engedem, hogy megfogja, nem birom. Utálok!

MÜVÉSZ (nem érti): Akkor miért? Nem kell. Ha szól az édes apjának . . .

KLÁRI (elutasító): Kell. Üzleti érdek. (Fanyar.) Mit tudja azt maga, szabad, vig bohém. Én milliomos kisasszony vagyok. Kereskedő lánya. Tudom. (Gumyol.) Az üzlet szent. (Fájó.) Több, mint én. (Szünet. Aztán kis sóhaj.) És nem mindegy ő, vagy valaki más? Ha nem szeretem az egyiket sem, (alázatos, jeléje nyújtott karokkal.) s ha én csak magát . . . magát . . .

MÜVÉSZ (mozdul, szólni akar).

KLÁRI (gyors): Ne szóljon! Mit mondhat?! Eljöttem ide, mint egy koldus, könyörögni egy kis fényt, egy kis meleget. Megrohantam. Mit mondhat?! Úgy kínoz a szomszág utánuk, mint a hazavágy a nosztalgias vándort az idegen országuton. Nézem a világot tágra nyílt szemmel. Évek óta. Hiszem, hogy majd, majd . . . És semmi! Mások nevetnek, örülnek. (Jajkiáltásszerű.) De hát én is, én is!

MÜVÉSZ (csillapító): Klárika.

KLÁRI (csak tovább): Nem vagyok szép, fiatal? Különb, mint sok? Szeretem. Nem birtam tovább. Jön az esküvőm. (Innen nagyon kevéssé hisztérikusan.) Azt akarom, hogy megfogja a kezem, simogasson puhán. Szédítő, forró szavakat suttogjon, dédelgető nevetet. Mindegy, ha nem igaz is, ha hazudja is, ha ezerszer mondta is másnak. Csak nekem is. Egyszer. És csókoljon. A kezemet, a nyakamat, a számamat.

MÜVÉSZ (hátrálón, csepp izgalommal): Hogy . . . képzeli?

KLÁRI (csak egyre): Elhoztam magamat. Nem szerettem senkit magán kívül és . . . és az ajkamat sem csókolta meg más. Kicsordult a könnyem, ha láttam két embert együtt melegen, hogy miért, miért nincs maga így mellettem. A karjaim fájtak az ölelésektől, melyeket nem terithettem a nyaka köré. És az éjszaka fekete bársonyán úgy tánczolt kigyult fantáziám, mint félfő boszorkánytűz gödrös sirokon . . . Nem birom . . . Tavaszt! . . . (Egyre gyorsabb.) Belőlem áradjon és viragozzon meg mindent, amerre nézek, amerre látok. (Fájó.) Ne csak mindig másnak, nekem is. Fényt, napot! A karjaiban akarok lenni, fuldokolni a csókoktól, kacagni, sikoltani, élni . . . (Egész hangos.) Élni!

(Kis, feszült csend. Csak annyi, míg a hang, mint megütött hangszeren, halkán elrezeget. Aztán egy mozdulattal ledobja köpenyét, kalapját. És ott áll szinte megdöbentő szépen. Tapadó, talán egyetlen kis selyemruhában, amely olyan, mintha egy férfi nagy megkívánása álmodta volna vágya asszonyára.)

MÜVÉSZ (lélegzetvisszafojtva nézi).

KLÁRI (már izig-veéig asszonyian): Szép vagyok?

MÜVÉSZ (elfulva): Nagyon.

KLÁRI (félíg lehunyt pillákkal, nagyon igazán, nagyon hívón): Csókoljon meg.

MÜVÉSZ (mozdul, szeretne, de mégsem).

KLÁRI (ugyanugy): A számamat.

MÜVÉSZ (küzdélem, pillanatnyi. Aztán egy ugrással mellette, a karjaiba kapja és — hosszú csók).

KLÁRI (a csók után, de még a karjai közt. Bántó, kiábrándult): Hogy csókol — pfuj! — Engedjen.

MÜVÉSZ (már ég): Nem . . . nem . . . még (Ujra csókolja).

KLÁRI (elkapja a száját): Ereszsen . . . nem akarom . . . hagyjon!

MÜVÉSZ (lúg): A szádat . . .

KLÁRI (szabadulni akar): Nem. Ereszsen.

MÜVÉSZ (nem engedi. Dulakodnak. És a baloldali falhoz észrevétlenül közelednek. Szaggatott): Nem eresztlek . . . gyujtogattál egy félóra óta . . . most menekülnél . . . így nem . . . az enyém leszel . . . akarlak . . .

KLÁRI (vergődve): Nem . . . nem . . . ereszsen . . . (Már egészen a fal mellett vannak. És Klári meglátja a revolvert. Lekapja. Élesen, sikoltva): Lelövöm!

MÜVÉSZ (ijedten elereszti. Csend. Mindketten sulyosan lélegzenek).

MÜVÉSZ (fojtott): Meg van töltve. (Ujra csend. A lány áll, már leeresztett karokkal, mintha álmában állna ott. És megint a művész, nyugodtabb, kérő.) Tegye le.

KLÁRI (szóltalanul elereszti. Erősen koppan le a revolver a padlóra).

MÜVÉSZ (zavart, kimozza a dolgot): Bocsásson meg, kérem . . . Nem szoktam így . . . Elvesztettem a fejem . . .

KLÁRI (magának, keserűn): Mint egy kocsis. Mint egy kocsis.

MÜVÉSZ: Ne haragudjon . . . Nem akartam. (Kínlóda.) Nagyon szégyenlem magam.

KLÁRI (végigsimítja a homlokát. Nagy sóhaj): Hát nem lehet. Így nem. (Fájó nevetéssel.) Úgy látszik a szerelemhez szerelem kell.

MÜVÉSZ (szemrehányó): Maga sem szeret, Klári. Összeolvasott sok könyvet, képzelődött. Én voltam legközelebb, — hát azt hitte. De nem, nem . . .

KLÁRI (gondolkodó): Lehet. Nem tudom. Már nem. Ugy . . . úgy összeomlott minden. (Lassan veszi a ruháit.)

MÜVÉSZ (segít).

KLÁRI (elhárító): Nem, köszönöm.

MÜVÉSZ (alázatos): Még ezt sem?

KLÁRI (már egykedvű): Kérem?! Köszönöm. (És engedi magát beburkolni a köpenyébe — aztán halkán, messziről.) Nagyon szegényen jöttem ide, s nagy szegénységemből még sokat itt hagytam. Mégis gazdagabb vagyok. Mert már tudom, hogy sokkal, sokkal szegényebb is lehetnék.

MÜVÉSZ (bocsánatkérő, meleg): Klárika!

KLÁRI (ránéz, könnyes mosollyal): Csacsi kis lány, ugy-e? Mennyezetes fehér ágában álmodott valamit és eljött az álma után . . . (Kiábrándult.) Felébredtünk. (Egyszerre élénkebb.) Kérem, üljön oda, — a karosszékre — ahol ülhetett, amikor jöttem. (A művész leül. Klári a csillárt is leoltja, újra csak a pirosernyős

lámpa ég.) Igy. És várja... Margitot. (Kérő.) Ami közben volt, azt... azt... talán csak álmolta...

MŰVÉSZ (meghatott): Igen.

KLÁRI (bus): Valami fájó kis összevisszaságot, ... ami nem igaz, ... amit el kell felejteni ... (Már a küszöbön, egész halk, bucsuzó.) Amit el kell felejteni.

(És kisurran. Olyan halkán, olyan könnyedén, mint amilyen nesztelenül libbent le egy levelet a temetkező síkról a szél. A művész ül, fanyar tüdővel és gyorsan függöny.)

Az elfelejtés balladája.

Két jó barától szól e régi ének
Örökbarát: az ifju Test s a Lélek.

Egy este, hogy a Test lázas volt éppen
S a Lélek nem fért meg a szűk szobába,
Kimenőt kért egy rövid éjszakára. —
Hadd menjen el, amerre viszi vágya
Egy távoli, ... egy csendes barna házba ...
Ígérte: visszajő, ha jön a hajnal
S köszönt is már a hétrétű kalappal,
A köpenyt csak a vállára vetette,
A kalapot busan szemébe vágta
És ment a lélek, ment ... ment egymagába,
A távoli ... a csendes barna házba ...

Megjött, felment egy kacskaringós lépcsőn,
Az ablakon kopogott nagy szerényen,
Kinyílt; bement, leült s a néma éjben
Beszélgetett halkán és szomorun.
Majd menni készült; marasztalták szépen
Már megyek — mondta büszkén és kevélyen.
De szépen kérték, szép szót mondtak neki,
Maradjon ott, kaczagjon, sirjon velük,
Ne menjen el, hisz' messzi még a reggel ...
S maradt a furcsa vendég.
Megvendégelték. Aranybort adtak néki
És szerelmet. Dus ételek voltak egy hosszú tálba, ...
S a reggel ott találta ...

A Test meg várt: láz, tikkasztó gyengeség
S hogy jött a reggel, hideg volt már rég ...
Hiába volt már csók, imádság, sirás,
Vén kórhely urfi nem jött vissza többet.
Ő most az élet bolond tánczát járta
A távoli, ... a csendes barna házba ...

Mig egy napon a gallérjánál fogták,
Kidobták őt is, ráuntak hamar,
Pityókás fővel bandukolt az utcán
Valamit, ... valakit keresni akar.

De nem találta már csak künn a réten
A föld alatt, sok vadvirág tövében.
Megállt, bambán, ujját szájába dugta
A furcsa urfi — mert maga se tudta,
Hogy hol legyen már most az ő lakása,
Ha nincsen itt és nincsen ott
A távoli ... a csendes barna házba ...

Kormos Ferencz.

Különvélemény.

»Csak a veséjét!«

— febr. 21.

Kezdetben volt a »Pesti Futár«. Emlékszel még, tisztelt olvasó?

A panamák és paragrafusokba nem szedhető emberi komisszások vigan virágoztak. Volt, amelyik kihívóan tette ezt, vagy oly nagy és színes volt, hogy mindenki láthatta, mások szerényen, bár áthatóan, illatoztak, mint az ibolya. Nádas Sándor pedig ült a Newyorkban.

»Ült aranyos bottal, hogy törvényt monda halotról« ... és elevekenről, mint holmi modern Minos. Könnyű volt neki! Ült partján a nagy, zavaros viznek, aminek neve magyar közélet vala és kivetette horgát. Mindig akadt valami szenzáció. Akkor még nem kellett sok. Elég volt egy hétre egy. És ha az nem volt, még mindig megmaradt a jó öreg járásbírósi tárgyalás, vagy kóborlás a nyáréji Pesten, vagy más efféle. Tudniillik Nádas Sándor a heti-szenzáció-lapujságíróknak még abból a különös fajtájából való volt, amelyik tudott irni. (Ma már ismeretlen ez a speczies.) Műfaj, stilus, uj voltak; uj volt a mondanivalója is. De legfontosabb mégis a Futárban is csak »a veséjét« volt. Nem az emberek fanatikus igazságszeretete tette népszerűvé a Futárnak ezt a princípiumát. Szó sincs róla. Sőt! A legcsunyább, legemberibb oldaláról fogta meg ennek a kéz-kezet-mos városnak a közönségét: a kárörömnél. Vastag könyvet lehetne teleírni róla, hogy mi az a káröröm? Miért örül az ember valaminek, amiből semmi haszna sincs, sőt esetleg a »hodie tibi«, cras mihi-t jelenti? De így van. Örül neki: »úgy kell neked«, ahogy a pesti szállóige tartja. És dr. Panama Benő, mialatt a villamos robogva vitte ama bizonyos, kissé rosszszagu, de finom állami üzlet felé, utközben vigan olvasta a Futárt és mulatott azon, hogyan készít ki más ügyetlen panamákat, meg mi egyebet Nádas mester. De azért megkötötte azt a bizonyos üzletet jó kedvvel és zavartalanul. Az, hogy a »Pesti Futár« majd esetleg megírja, az nem akadályozott meg még — azt hiszem — egyetlen készülő disznóságot sem. De azért jól volt berendezve akkor a világ. Volt dr. Panama Benő is, meg Nádas Sándor is. Sőt: Nádas Sándor direkt arra volt jó, hogy ha dr. Panama Benőben volt még némi ugynevezett becsületérzés, akkor azt, hogy meg ne gémberedjen a hosszú tétlenségben, megsejtáthassa a mások eléje tálalt szemétdombján. »Egy ilyen disznó!« — mondta felháborodva Panama dr. azon a bizonyos fentemlitett villamoson, mely a fentemlitett piszkos üzlet felé vitte. De azért — mondom — ment és megkötötte az üzletet. Jól volt berendezve a világ, mert az ujságban mindig csak egy ember neve volt kinyomatva és másik millió tornáztathatta még rajta a különböző bőrlesülések után még megmaradó némi becsületérzését. És ugyanennyi ember örülhetett, hogy ma megint mást szerkesztettek

ki és nem őt. És volt valamelyes haszna az egész-ből az ugynevezett igazságnak is, mert a legtöbb kiírás nyakát szegte annak, amiről irtak. (A panama és más efféle tudniillik olyan furcsa növény, hogy elbirja a legnagyobb nyilvánosság klímáját is, tudhat mindenki a létezéséről — sőt ez a legjobb, mert akkor már föl se tűnik — de meghal, elfonnyad, vége van, mihelyt hangosan nevének nevezik. Ismerheti mindenki, de — »noli me tangere.«) És jól járt végül, last not least, Nádas Sándor is, aki hétről-hétre kifoghatta a maga szenzációs disznóság-fókáját a zavaros tengerből! Szép idők voltak! Ez volt a szenzáció-irodalom lovagkora.

Hajh! de megnehezült az idők járása felettünk! Ne tessék megijedni! Nem az emberek lettek tisztességesebbek, nem a disznóságok fogytak el, nem a fóka lett kevesebb, hanem az eszkimó több. Jött a forradalom és azt mondta: a sajtó szabad. Ez azt jelenti, nemde, hogy írni szabad? De voltak, akik úgy értették, hogy írni muszáj. És kivirágzott »uton, utfélen, utcasarkon« (mint a természetrajzkönyvek mondják): a sok plakát. Egy-egy uj, »szenzáció« veseki-hetilapot jelentett mindegyik. A címek alatt pedig ott volt a tartalom is. Csak végigsöpri őket az ember a szemével, villamoson elmenet, és már csodálkozik, hogy annyi ember jár még szabadon ebben a városban? Naiv emberek még bedülnék ezeknek a cikkek címeknek. Mi mindent ígérnek! Gyanus és már nem is gyanus üzleteket, jó eszméket, kis parázs nyelvöltögetést (de többnyire csak egymásra), bepillantást holmi színésznői hálószobákba és mit tudom én, mi mindent még!

De baj van, mondom. Sok az eszkimó és kevés a fóka. Hogy jusson ennyinek, mindegyiknek »szenzáció«? Ezek a kis, színes plakátok pedig falánkak. »Szenzációval« kell őket táplálni, még pedig hétről-hétre frissel. A nagyot-mondást nem lehet abba hagyni. Sőt, egyre nagyobb és nagyobb kell mondani. Az egyik ujság azt ígéri, hogy meg fogja mondani: ki Budapest legnagyobb panamistája? A másik holnap még cifrábbat ígér. Olyan dolgok ezek, amelyek már nagyon is ott járnak bizonyos határokon. Most megkorrigálódott az ibseni mondás: »Írni ma annyit tesz, mint ítélőszéket tartani *mindenki* felett.« Fenn ülnek ők, holmi kutyanyelvekből, nyomdaszemékből és gyorsan bemagolt szociál-forradalmár-frázisokból összekapart Olympuson és mennydörögnek. Azaz hogy jobbára csak káromkodnak. És kizárólag csak vörösen. Ez jellemzője mindegyiknek. Vigyázat: mázolja! Ámbár utóvégre semmi közünk hozzá, még ha úgy is változtatják a hitüket, mint más ember a babáját.

Van azonban a dolognak egy másik oldala is. Mert mi történik, ha napról-napra a legnagyobb szavakat olvasom, hogy »gyilkos«, »csaló«, »tolvaj« stb. Még hozzá a legnagyobb mindegyikből. Olyan ez, mint egy szimfónia, ami elejétől végig fortissimóban megy. Takarékoskodni kell ezekkel a szavakkal. Nem szabad kiadni őket csak akárméért, mert egyszer csak

megtörténik majd, hogy — annyit hallottuk már őket — úgy fognak hangzani, mintha azt mondaná az ember, hogy: kocsikenőcs. Elkopnak, elszintelenednek a legszörnyűbb szavak is, mert napról-napra ott olvasuk őket az utcasarkokon. Aztán majd mivel fogjuk megbélyegezni azokat, akik csakugyan megérdemlik?

De hát ők, persze, nem törődnek ezzel. Mi az: jövő? Messze van még. De itt van már a megjelenési terminus és a plakát, a kis falánk isten, aminek vért és vesét kell áldozni. És elfüstölődik közben — de hát mindegy, felesleges volt ugyanis, egy imaginárius dolog — az írói tisztességérzés is. Tömjénnek a kis plakát előtt. Pedig én még csak azt sem mondom, hogy nem igaz minden, amit irnak. Nem tudom, nem néztem utána. De hogy semmi szükség sincs erre a rengeteg telenyomatott papirosra — azonkívül, hogy belőle élnek, akik írják — az bizonyos. Annak az ugynevezett igazságnak a szempontjából pedig egyenesen káros. Hovatovább mindenki megfordul ezeken a hasábokon. Eredmény: má kiirhatják bárkiről, hogy a legnagyobb panamista, azért az vigan él tovább, még ha véletlenül tényleg a legnagyobb panamista is.

Egyébként nem kell nagy tehetség ahhoz, hogy megjósolhassuk: ezek a lapok (a boldogult hivatalosok hangján): »önmagukban fognak összeomlani«. Közönség és irnivaló hijján. Ma megélnék még a régi uralom napfényre hordott szennyeséből, de kit érdekel már ez? A főhercegnők és minden pereputtyuk és szeretőik halottak már. Örülünk, hogy nem kell rájuk gondolnunk. És mi lesz majd, ha ez is elfogy? Mert arra esküt teszek, hogy ők nem lesznek magyar népköztársasági sóhivatal, ahová — ha kit megbántottak a hatalmasok — elmehet és elpanaszolhatja a baját és ők majd sikra szállnak az igazáért. Nem. A hatalmasokból ők csak a döglötteken szeretnek vitézkedni. Csak az a baj, hogy nem lesz minden félévben forradalom, hogy ki lehessen teregetni az elpusztult hatalom szennyesét.

De hát mit fáj a mi fejünk az ő jövőjükért? Mi csak a hitelét vesztett szavakat sajnáljuk, amik ezután a dühöngő táncz után mint egyedüli vesztesek fognak ottmaradni a csatatéren.

Hogy pedig mindebben mi a különvélemény? Hát először is: az utcasarok nem arra való, hogy plakátokat ragaszszanak rája. Másodszor: nem minden igaz »szenzáció« érdekes, de a legtöbb érdekes »szenzáció« nem igaz. Harmadszor: ennél fogva a fehér papírt nem kell okvetlenül telenyomatni, lehet azt más hasznos dolgokra is használni, pl. sajtót csomagolni belé; és különösen: nem kell mindenkinek írni, aki megtanulta már a nagybetűket és némi jártasságra tett szert a kaszárnyai szóvirágok használatátában.

A morál pedig, amit levonok mindebből, az már nem is különvélemény, osztja és gyakorolja azt — úgy látom — mindenki: nem minden nyomtatott betűt kell elolvasni, ezeket az új kis zeg-zug-lapokat pedig legkevésbé.

Petrus.

Budapesti szerelem.

— Akadémiai székfoglaló. —

Tisztelt Közönség! Midőn ezt a címet felírom, joggal kérdezheti mindenki: vajjon nem lett volna-e jobb a »budapesti« szót elhagyni és ha már mindenáron filozófiai tanulmányokba fogok, egész egyszerűen a szerelemről írni? Nem, tisztelt olvasó! Habár több nagyszerű elme fejtegette már, hogy az ember egyformán kiváló és istenekhez hasonló, a hottentottáknál épp úgy, mint a szü-indiánoknál s különösen a női nemnek akadt nem egy elragadtatott dicsőítője (mint a Strindberg, Schopenhauer és Weininger triász), én mégis azt hiszem, hogy általában és egyénenkint most Budapesten található az az embertípus, mely végre elérte az annyiszor emlegetett isteni magaslatot. Sőt. Én, kinek a világháborúnak nevezett kitűnő intézmény (melynek megisméltését — sajnos — annyi ifju generáció hiába várja majd!) alkalmat adott arra, hogy számos országot bejárhassak, kijelenthetem, hogy az Uraltól az Adriáig bolyongva, nem találtam külön embertípust, mint a budapesti s hogy a női nemre vonatkozólag meg éppen igaza van valamelyik kitűnő költőnek, midőn így fejezi ki magát: »Budapesti kisleánynak nincs párja...«

Az európaszerte ismert költő eme remek sora egyébként is kapóra jön nekem, hogy fejtegetéseimet tovább fűzzem. A szerelem és különösen a budapesti szerelem tudniillik úgy keletkezik, hogy a kislánynak nincs párja. Ehhez képest persze a fiúnak sincs párja. Mi történik tehát? Mivel az emberek már ama tekintetben is közeledtek az istenséghez, hogy végül belátták husból-vérből való voltukat, mi akadály sincsen, hogy a fiu és leány egyesüljenek. Szabadon és örömmel, kiki azzal, akihez vonzódik. Megszűnt tehát a középkori barbár maradvány, hogy a férfi a nőt — emberi mivoltából kifogtatva — rabszolgává sülyeszteni igyekezzék. Nem hallani már arról, hogy a férfi a nő lábát egy gyűszűnyi fapapucsba, lelkét pedig egy konyhai sparherthe szoritani próbálja. A nő tehát felszabadult és már csak egykori freskókon látható a déltől estig körömpucoló, valami érthetetlen czéloból karminfestéket keverő, minden ringy-rongyot magára szedő asszony és leány. Vannak ellenben dolgok, melyeket mégis visszasírnak a barbár régi korból. Sajnos, úgy szokott lenni, hogy kárhuzatos intézményekkel együtt nagyszerű és örökérvényű berendezések is tönkremennek. Ezért — ha ugyan Budapest és a világ szerelmi életét valamiben kifogásolni lehet — csak fájó szívvel említhetem meg, hogy a tánczos művésznőket pártfogoló intézetek s a házasság teljesen kivésztek. Az is nagy kár, hogy manapság egyre több házmeztelenségbe és mosogatás után a »Bözsi ne sirjon, Bözsikém drága« halhatatlan áriáját éneklő nőbe szorul bele a táncz- és énekművészet! Mily szép is lehetett, midőn egy-egy ilyen nagy művésznőért tizenhárom színházi lap is alakult és versenyt dicsőítették az üres koponyácskát és szive helyén a spongyát! Mily gyalázatosság, hogy ebből ma már nem lehet automobilt tartani és négyemeletes házat vásárolni! Még jobban kárhuztatandó azonban, hogy a házasság: a szerelem legtokéletesebb formája, egyre sorvad. Mindenki tapasztalatból tudja, hogy a szerelem: egész életet betöltő érzés, illő volna tehát — ennek a megállapításnak következményeit levonva — újra visszaállítani a házasság intézményét. Már csak azért is, mert korunkban a szerelem alól hiányzik az anynyira szükséges gazdasági alap. Mennyivel igazságosabb volt pl. régen, midőn a legcsunyább leány is csekély pár millió koronáért megvásárolhatta magának akár Pszilandert is. Csak ennek az ugynevezett eugenikának segítségével fejlődhetett ki az emberi fajta oly finomra, mint ma.

Tagadhatatlan azonban, hogy viszont az érzések tisztasága és önzetlensége előtérbe nyomult. A nő maga is önálló egyéniség, szinte a férfi fölé emelkedő remekmű lett, nincs tehát szükség arra, hogy a férfi a saját — az esetek 99 százalékában oly kiváló — »én«-jét, mint egy hálót, a nőre vetítse s így az ön-

imádatnak egy torz fajtáját produkálja. Ma már nem történik meg, hogy a legjobb barátnő aljas irigységből elkaparintani igyekeznék az imádott férfit. Mint csaknem teljesen kivezett utolsó példányt, üveg alatt mutogatják ma már azt a nőt, a ki valamely érthetetlen okból minden férfit a lába előtt akart látni. Amint a történettudósok mondják, ez valami középkori imperializmus utolsó hajtása... Ma már általában csak a szerelemnek ama fenséges és gyönyörű fajáról beszélhetünk, melyet Stendhal és más egykoru írók — épp ritkaságukra való tekintettel — »nagy nehéz nyavalyának« neveztek el.

A korszak irodalmában és művészetében e paradicsomi állapotoknak — sajnos — kevés nyoma van. A költők addig, míg a nő felcizcomázott állatocská s a szerelem pénzért vásárolt gyönyörűség volt: nem átalották a nőt Mária-énekekben s Beatrice-eposzokban dicsőíteni. A mai nagyszerű időkben pedig — egész érthetetlenül — minden szépet és tisztát lerántottak a sárba. Egy költő például arra a materializmusra vete-medett, hogy imádjottjának »lábanyomát csókolgatja a sárban«. Egy másik költő pedig nem áldozna kedveséért semmit: egész életét a hazáért akarja odaadni; a mindannyiunk számára egyforma előnyöket és örömeiket nyújtó s különösen a szocializmus által propagált valóságért. Ugyanez a költő durva anyagiassággal kedvese melleiből elefántcsont-palotát akar építeni. Talán egyetlenegy költőnek sikerült csak az isteni korszak isteni szerelmeihez méltó verset írni; ebben a költő a saját fejét, bizonyos éjszakai czélokra, kedvese ágya alá, butordarabnak hagyományozza. A fent idézett költők goromba világfelfogása után szinte üdítőleg hatott ez a dantei spiritualizmus.

Mélyen tisztelt közönség! Midőn székfoglalómat zárom, egy indítványom volna a távoli idők esztétikusaihoz és morál-filozófusaihoz. Ha 2—3000 év múlva a szerelmi élet netán megromlanék s kiváló elmék megjavítására gondolnának: a multban való felesleges keresgélés elkerülése végett ime e helyen utalok rá, hogy a legnagyobb szerelmi berendezést Budapesten, az 1919. esztendőben találhatják meg a multból okulni vágyó derék utódok.

Cellém.

Krónika.

Elindulás új élet felé.

— febr. 21.

— Alig várom már azt az időt, amikor simán bucsut mondhatok ennek az országnak és új életet kezdek valahol tul az Alpeseken, vagy tul az Óczeánon. Hidd el, utálom már ezt a világot, a gondtól görnyedő napokat, a tehetetlen sóhajokat, a rozoga reményeket s ezeket az izgága, százfelé huzó embereket, akiket honfitársaknak kell neveznem. Ah, mikor indul már expressz nyugat felé, vagy Cunard-hajó finom muzsikával, langyos békességgel és izmos reményekkel?

— Nem hiszem, hogy őszintén beszélnél. A vágy egy új, higgadt, idegen világ után valószínűleg igaz, de az új élet kezdésének terve nem lehet mély, komoly akarárod. Ez a terv hideg, gögös és erőszakos, mint ókori tiránnus ötlete, aki selymes pázsitot akart látni az érdes, kemény sziklafokon. Hogyan tapadsz te meg az új világ rideg és hideg talaján? Hogyan lehet szívós, verejtékes kitartás benned, mikor néhány év alatt már meguntál egy hazát, egy életet? És lesz-e erőd, hajlékonyságod, megalkuvásod, elég kérges lesz-e a kezed és a lelked a küzdéshez, a munkához, a csalódáshoz?

— Fiatal vagyok, erős vagyok, tehát nem félek semmitől. A küzdés szint és tartalmat ad életnek, a munka örömben, enyhe elégedettségben fürösztli lelkemet. Az új életet nem fogom megunhatni, mert sokáig új lesz, érdekes, meg ismeretlen és ha már megszokottá válik, akkorára már valamire eldőlt a jövőm sorsa. Csak el innen, mert nyugtalanít, idegesít az ittlét, a sok sivár sóhaj, a vádaskodó visszavonás, a lomha, közönyös neki-busulás, mint temetésen a keserves, könnyetfacsaró, vég nélküli szertartás.

— Küzdés, munka itt is jut számodra, új életre vágyódó barátom. Szóval, ez nem lehet oka a végleges bucsunak. A munka jutalma pedig mindenütt bizonytalan. Azután komolyan kérdelek tőled: elkészültél-e már a nagy utra? Becsomagoltál minden szükségeset és kidobáltál minden feleslegeset a bőrköndőből? Minden emlékképet, a tegnap összes, fonnyadt, sápadt illatu virágát, zöld évek, suta szerelmek, mosolygós, multak utolsó, drága, halovány szirmát? Hiszen minden perczed, szavad, mozdulatod és gondolatod a régi énnel, a régi honnal, a régi étellel függ össze, mint öreg, boglyas gyökér az ősi földdel. És te el tudnál minden gyökérszálat szakítani, ami az azelőttbe kapaszkodik, el tudnál mindent felejtetni, ami eddig életedet alkotta s ami az új világban terhes, felesleges lom lesz csupán? El tudnád örökre temetni régi énedet, zsenge álmaidat, csupasz gyermekarcod, bámész szemeidet, az első szivárvány képét, az első csalódás fájdalmát, az első csók esetlen tüzességét, régi, téli esték méla meghittségét, egykori dalok drága dudolását, az ódon családi házat, a vén vadgesztenyét, a kert végén csobogó erecskét, lepke libegését himesköntösű mezők felett, amikor zöld hálóval, piros, izzadt kis orczáddal csetlettél a pettyes, sárga szárnyak után? El tudnád temetni multadat, lelkedet, emlékezésedet?

— Ezek tulhajtott érzelmeskedések. Én nem akarom eltemetni emlékezésemet, akárhol is leszek, multamat mindig megőrizhetem.

— Ó, igen, megőrizheted, de nem lesz tanácsos megőrizni, ha újra akarod kezdeni életedet. Mit csinálsz majd emlékeiddel, idegen, önző falak és emberek között? Emlékeid csak fájni fognak, mint gyógyulni nem akaró sebek, melyeket ráadásul senkinek sem mutathatsz meg. Kinek mondhatod el a te nyelveden az emlékezés fájdalmas gyönyörűségét, ki értené meg a trágyaszagu alföldi éjjeleket, a hegyaljai szüreteket, a cigányzenés elbusulásokat, a tiszamenti füzesek hallgatag szomorúságát? Kínél könnyebbülnél meg, hol nyugodnál meg, mikor soha senki nem érti meg szavadat és fájdalmadat? Csak a munka, a mindennap nyütt nyelve lesz érthető az idegen fülek számára.

— De hiszen ez a fontos.

— Evvel egyuttal azt is mondod, hogy az emlékezés nem fontos dolog. Azt mondod, hogy nem akarsz emlékezni, hogy az üres feledésbe akarod lökni eddigi éveidet, hogy ezt mondhassad: most mindent előlről kezdek, munkát, küzdést, életet.

— Igen, ezt akarom mondani.

— De gondoljad meg, te hidegen és szivtelenül újjászülető, hogy gyermek már nem lehetsz többé, karácsony estvéjén nem várhatod már az aranyhaju Jézuska eljövételét, a hazáról már nem tanulhatsz verset az iskolában és nem lesz új anyád, aki másnyelvű imára tanítana rácsos kis ágyadban. Életedből örökkön hiányozni fog egy aranyos csillogású rész; sajogó, kellemetlen türesség fog ásítani a multból, mint valami fekete rés egy fényes tülkörből, mely csupán fél arcodat mutatja. Nem élhetsz már egész életet, nem lehetsz már ezentul soha többé egész ember.

— Te a multnak különösen súlyos szerepet szánsz. Én nem a multért, hanem a jövőért élek. Nekem meglesz új világomban is a társaságom, lesznek barátaim, talán feleségem, meg gyermekem is lesz és talán jó körülmények közé, kényelmes életmódba kerülök; az új élet, a küzdés sikere, az anyagi gondtalanság, a friss munka, a langyos, békés, elégedett mindennapok elfeledtetik majd a mult hiányát és nem teszik szükségessé a keserű emlékezést.

— Istenem, hát ez a czéled, ez a befejezett remény- és tervpaltád? Ez minden? Hát érdemes egy langyos, nyugodalmas, idegen élet reményéért elhajítani lelkünk legszebb darabját, érdemes-e örökre lemondani az emlékezés büvös illatu virágoskertjéről? Hát egy ember igényei befejeződnek a megtelt gyomornál, a jó szivarnál, a meleg papucsnál, a gondos nőnél és annál a profán gondtalanságnál, hogy nem kell a holnapi kenyérrel törődni? Hát akkor miért kellett egy redőtlen gyermekkort, egy boldogan bus ifjuságot leélni, miért kellett fogalmakat, érzéseket, álmokat dédelgetni lelkünkben, mint finom virágokat tikkadt üvegházban. Miért is voltak hát szépségek, fájdalmak, buja bűnök és sudár erények a multban, ha csak a ma jóllakottsága és a holnapi ebéd étlapja a fontos. Hát miért megőrizni a falusi templomtornyot, a vadszőlős tornácot, a fehérfejű tanító arcát, puha titkok varázsát, tavaszok és fenséges ősök hangulatát, egy csók ízét májusban a vén hársfa alatt, egy kacaj üdéségét, egy paráznás éjszaka mámorát kopott diákszobánkban, egy vers, egy könyv szépségét, mely boldogan rezeg végig lelkünk hárfáján, egy illat emlékét az ellopott csipkekendőn, busongó tilinkóhangokat szelid alkonyhaldoklás-kor, álmok himezését, örömök várását vergődéses éjszákán és sápadt, sivár nappalokon keresztül... Miért megőrizni zsiros, boros torok vigságát, gyermeki bánatok bájosságát, hajdani husvétok piros pitymallátát, lázas nyavalyák idejét, mikor a halál estenden bekukkantott az ablakon, egy asszonyi bucsu szaggató szomorúságát lankadt szeptemberi alkonyaton, kisvárosi estélyek forróságát, mikor örök hűséget esküszünk a lengyelke alatt, egy mondat zenéjét, sima, selymes, sóvárgott ajkokról, vagy jó apánk fejfáját a csüggeteg sirkertben... Hát miért? Ó, mondjad, miért?

— Eh... késő van! Gyerünk aludni.

Szentéleky Kornél.

Mint csiga...

Mint csiga, kit elröpitnek,
Sinjén egy homályos ivnek
Futom zengve-lengve pályám,

Nyárnak árnyán, ősz homályán,
S nem ismert sors gurigáján
Napjaim felgombolyodnak.

Arany fényében a pornak
Nem kérdem, mit hoz a holnap,
Tegnapom meg elfelejtem.

Tánczom egykedvűen lejtem,
Életemet is elejtem,
Bár pattogva gyors ostor vár,

Mint csigát, ki nem forog már.

Falu Tamás.

Barangolások.

Tolonczkocsin.

Ah, mi minden történik meg az emberrel!
Klárával például a zöld tolonczkocsin ismerkedtem meg.

*

A berlini zöld tolonczkocsi! Micsoda robusztus, otromba tákolmány. És mégis ki veszi észre, mikor végig-hömpölyög Berlin aszfaltján? Legfeljebb, ha benne ül az ember. És én ültem benne; nem is fogom elfelejteni soha ezt a hajnali sétatokolmányomat.

Hogyan is történt? Na igen. A Kammerspiele-ben Wedekind »Frühlings Erwachen«-ját játszották kétszázad-szor s én kifogástalan szmokingban a pénztárnál tolongtam, hogy jegyhez jussak. A tumultusban egy ideges, okvetetlenkedő ur letaposta vadonatúj antilop-betéti lakkcipőmet, melyet aznap vásároltam huszonhat koronáért. Nem tudom, e pillanatban a lábamat vagy gyönyörű huszonhat koronás cipőmet sajnáltam-e jobban, de német polgártársamat oly vehemens gesztussal löktem le magamról, hogy elvágódott. Sőt e villángyors gesztussal valószínűleg egy nyakleves erejéig is megboszultam szép antilop-betéti cipőmet, mert a következő pillanatban ott termett az inspekciós rendőr s nem éppen a legudvariasabb ceremóniák között magával vitt a legközelebbi Revier-re.

Itt töltöttem az éjszakát kemény faszéken, felügyelet alatt s másodpercenként benézett hozzám egy álmosképű rendőr-atyafi: vajjon nem ugrottam-e meg?

Felette mulattatott az eset s már kiszámláltam a tárczámból kerek száz márkát; sejtven, hogy legalább ennyibe fog kerülni a pofon, — itt nem oly olcsó, mint otthon. S pénztár-készletemet átrevideálva, megállapíthattam, hogy további néhány pofonra aligha futná.

Reggel, midőn végre kihallgatásra került a sor s megtudták, hogy külföldi vagyok, nagyon komolyan kezdték venni a dolgot. Száz márkámról tudni sem akartak és sejtették velem, hogy ezért legalább is kitiltás dukál Németország egész területéről.

Hát ilyen drákói szigorral nálunk Pesten nem büntetik a külföldi pofonokat.

Jegyzőkönyvet vettek fel rólam és az esetről, majd közölték velem: a kocsi előállott, bezállhatok.

Lekisértek a lépcsőn. Az egyik poczakos rendőr, aki az »aktáimat« vitte, nagyon komolyan és szertartásosan lépdelt mellettem, mint a pap a delinkvens mellett, ha az akasztófa alá sétálnak. Nem szólt, nem felelt, sőt a feléje nyújtott cigaretta-tárczámat is némán utasította vissza.

Ott állt a zöld monsztrum, hátul nyíló ajtaja kitérve. Mösolyogtam. Szomoruan-furcsán, mint a halálraitélt színész, aki tudja, hogy a darab végeztével ugyis a törzsasztalán fog feketézni. Kissé kellemetlen lehet benne ülni, anélkül, hogy én parancsolhassam meg a kocsisnak, hogy hová hajtson.

Begomboltam ulsteremet, megigazitottam a nyakken-dőmet s — mit tehettem volna mást — két lépcsőfokot lépve, helyet foglaltam.

Az egyik rendőr — aki az »aktáimat« hozta — utánam szállt s becsapta maga után az ajtót. Aztán megindultunk.

Utitásam — e furcsa omnibusz rendőr-kalauza — az ajtó mellett ült s komoly ábrázattal nézett ki az ajtó rácsán.

Eleinte komiszul éreztem magamat, de hamarosan felvidított a pompás, nem mindennapi kaland. Hányszor van alkalma az embernek ebben az életben tolonczkocsin sétatokolmányozni?

Odacsusztam én is az ajtóhoz: vajjon hogyan néz ki a hajnali Berlin — tolonczkocsiból szemlélve.

Ismerős utczákon át döcögött a drednót-tákolmány s hamarosan megállapíthattam, hogy a főkapitányság irányába tartunk.

Aztán a kocsi belsejét vettem szemügyre. Feketére volt festve s olyan volt, mint egy óriási koporsó; egy ember részére azonban mindenestre barátságatlanul tágas.

Hogyan is fogok védekezni? Két-háromszor is elmondottam magamban védőbeszédemet, csillogó, argumentáló effektusokat fogok közbeszurni, lássa az a rendőrkapitány, hogy nem csirkefogóval van dolga; s ha egy-egy latin vagy francia szót is közbekeverek, meg is lesz erről győződve.

De lám, hisz a tolonczkocsin nem is ülök egyedül mint delinkvens. Jobban megerőltetem a szememet: persze, a sarokban ül még valaki. Valami nő. Hm! Kezd érdekes lenni a dolog. Bizonyára ő is pofonütött valakit. Neki is letaposták az új cipőjét. Önkéntelenül a lábára nézek, de a sötétben nem láthattam tisztán, hogy neki is vadonatúj antilop-betétes lakkcipő van-e a lábán. Gyufát szerettem volna gyújtani és megnézni.

Szép lassan odacsusztam utitásnóm mellé. Lesütötte a szemét, nem nézett reám. Most a Spreeufer mellett haladt el a kocsink s némi világosság szűrődött az arczára.

Kis bársonykalap volt a fején s néhány kikandikáló hajszálból megállapíthattam, hogy szőke. Aranyszőke. Az arczából még kevesebbet vehettem ki. De a szemei ragyogtak és világítottak a homályban s az orra imádandóan pisze volt.

A keze után nyultam és megszorítottam. Ezzel értésére akartam adni, hogy közös a sorsunk: nekem is letaposták az új cipőmet — s én is pofonvágtam valakit.

Engedte.

Udvariasan bemutatkoztam s meg is hajtottam magamat — amennyire már ez lehetséges volt szorult helyzetünkben. Ő csak azt mondta, hogy Klárának hívják. Klárának. Klára, mondta, de ezt is oly halkan, hogy a tolonczkocsi dübörgésétől csak nagynehezen érthettem meg.

Hm. — Klárának hívják. — És oly féltékeny húzódik meg a sarokban. — Ugy látszik, Klára mégsem ütött pofon valakit.

Eleinte nagyon elhúzódzott tőlem, de mikor ismét megfogtam a kezét s megkérdeztem, hogy »hová utazik

szomorúan mosolygott s azt mondta, hogy nem tudja, hová viszik, de a történetét, miután én az enyémet elmondottam, szép lassan bevallotta.

Ah! persze, hiszen ezt sejthettem volna! A kis Klára tegnap este kissé soká kóborolt az utcán s valamelyik stréber detektív a Bahnhof Friedrich-Strassenál lefűlelte; mert — állítólag — kaczerkodott valakivel.

Az Alexander-Platzon levő Polizei-Präsidium előtt állt meg a zöld omnibusz.

— Kiszállni! — mondotta mogorva kalauzunk, kezében szorongatva az aktákat.

Klárát előre engedtem.

Én utána.

Szinte beosontunk a kapun.

A lépcsőházban még volt annyi időm, hogy névkártyámat Klárának oda nyujtsam, melyet táskájába csusztatott.

És most már szemügyre is vehettem utitársnőmet. Hogy nagyon szép volt, aranyszőke és piszeorru, ebben nem csalódtam. De a toiletteje sok kivánni valót hagyott hátra. Kissé nagyon is olcsón öltözködött, mint már azok a szerencsétlen, unatkozó, megszorult áruház-leányok mind, akik sovány keresetüket és mostoha életüket a Friedrich-Strasse esti koróján igyekeznek átmeneti ismeretségekkel megtoldani. A szeme nyitott volt, daczos, boltozatosan ivelt és csodálkozó: szegény bizonyára már tizenhétéves korában rájött, hogy nincsen semmi csodálkozni való ebben az életben.

Fent az emeleten elváltak az utaink.

Jóindulatu, barátságos arczu, pápaszemes öreg ur elé kerültem s az ajtóban — néhányat köhécselve, hogy plaidoyer-m mennél érczesebben csengjen — megálltam.

De erre a szónoklatra nem is került sor. Alapoosan átolvasta az aktát, majd közelebb intett magához. Megmutattam neki agyontaposott, vadonatuj antilop-betétű lakkcipőmet s midőn meglátta azok sanyaru állapotát, azonnal megnyertem sajnálkozását, sőt szimpátiáját is. Persze, mondotta, értem az ön rendkívüli felháborodását, huszonhat koronás antilop-betétű lakkcipőt nem vehet magának az ember mindennap.

Midőn érdeklődött, hogy van-e állandó lakásom s czirányban megnyugtató választ adtam, kijelentette, hogy őszinté sajnálatára 50 márkára kell elítélnie. Kifizettem. Sőt örömben a másik 50 márkát is átnyujtottam — jótékony célra.

Az ajtón kilépve — fellelegzettem. Ismét szabad voltam!

Rohanni szerettem volna, le az utcára, friss levegő után kapkodni, kiszellőzni a ruháimat, melyek csak úgy büzlöttek a Revier olcsó szivarfüstjétől.

De Klárára, az aranyszőke Klárára kellett gondolnom, utitársnőmre: érdekelt a sorsa.

Egész délelőtt ott jártam a Präsidium folyosóján, idegesen figyeltem minden ajtót. Hasztalan. Klárát nem láthattam viszont.

Futottam haza, tuss alá álltam s szivacschal dörzsöltem le magamról ezt a kellemetlen — és most már bevallom: undorító — éjszakát és élményt.

*

De ezt az élményt nem lehetett szivacschal lemosni. Megmaradt. Még soká.

Egy hét múlva ugyanis váratlan hölgyvendégem volt.

Feltűnő elegáns, finom izléssel öltözött fiatal leány: az aranyszőke és piszeorru Klára.

Kopogott, belépett, az ajtóhoz huzódva megállt s reám nézett.

Nem ismertem meg azonnal.

— Nem ismer? — kérdezte. A keze még a kilincsen nyugodott.

—

— Klára — mondotta. — Utitársnője a ... tolonczkocsiból.

Odamentem hozzá s az ámulattól szótlánul vezettem egy fotelhez.

Lesegitettem a kalapját, lehuztam ragyogó fehér kezeiről a keztyűjét s hosszú-hosszu perczekig némán csodáltam. Aztán halkan fogott hozzá — eljött, hogy mindent elmondjon nekem.

Hogy S... Klárának hívják, az apjának elektrotechnikai gyára van a Belle Alliance-Strassen, egyetlen leány, szigoruan tartották otthon, egy este az az ötlete támadt, hogy felvegye a szobalányuk ruháját s egyedül kószálhasson a Friedrich-Strassen. Nem volt senkije, egy baráti lelket keresett mindig, sosem talált s nem tudta, hogy a Friedrich-Strassen hiába keresi ezt. Nagyon megbánta, amit tett. A rendőrségen ott fogták, mig az apja elment érte.

— — — — —
A szomszédos szobában zongorajáték hangzott fel e pillanatban.

Beethoven. Szonáta Pathetique.

Klára reám nézett.

— A feleségem játszik — mondottam.

Klárázs ép lassan feltette a kalapját, felhuzta a keztyűit s egy könny csillogott a szemében.

Az ajtóban megcsókoltam a kezét.

Brázay Emil.

Uj versek.

I.

A jövő zenéje.

Halljad, ó hallgasd ezt a muzsikát,
mit harsonák hangos hahója kürtöl
és titkosan kaczagva siklik át
a hegedűhang, mint sóhaj, szivünkéből.

Halljad, ó hallgasd ezt a halk zenét,
száz szerzte szó, mint hulló csillagok
s mint titkos éjen suttogó beszéd
és távolméc és tarka szalagok
és röpke illat, tűnő holdsugár,
halld, minden van benne, mi szép s csodás,
halld, mint madár, mi csapongva ugrál
és szokatlanul megszokott szokás.
Halld, összevissza — forte — szordino —
most picci-cato és vig trallalá —
aztán a csellók — ábránd kábitó
és fuvolák kaczeros kaczaja.
És kürtök szava — érczes harsogás —
és mélyhegedűk siró panasza —
rekedt posaun: „Nevetek, sirjon más!
s flantók kaczagnak vígan: hahaha!
Aztán merészen s diadalmasan
két üstdob perdül, mély fekete szín —
s mint glóriás dal s villám ha csattan,
a czintányérok kiáltják el: csin!

Halld, induló most — diadalmenet —
karomba kaplak — hogy zug az orkeszter
kaczagva, zugva — és kicsiny kezéd
most átfogom erős férfikezekkel.

— És orgonának halkan ezer sipja
méltóságosan, templomian támad
s az angyalokat nászos dalra hívja,
mint búvdalát ezeregyéjszakának.
S a szerelemnek varázs valczere
az élettánczra kaczerán elcsábit:
„A tánczra hát, tánczoljunk, nos, gyere —
tánczoljuk át az élet éjszakáit!“

S ezer hangszer csengő hangja legyen
az életedal, mire mindig emlékszel —
egy dal, mig vig, boldog és nesztelen,
életben álom — csillogó gyöngy-ékszer.

Fáth Imre.

II.

Fiat lux!

Egyedül vagyok veled Világ, teremő
Órjási tükör, szunnyadó fakir,
Félig csukott szemed a szerelemtől
Nehéz tűzével homlokomban ir.

Ködök és szelek lebbenő uszályán
Szédülő lelkem őrjögve kutat;
Két asszonykebled véresre kuszálván
Borzadva fúrok
Élő szivedbe nagy pokolkutat.

Üvölts, hisz fáj a marczangolt hegeknek,
Szűkölj, mig arcod kéjeken borong:
Nyarak buzognak, őszök gőzölögnek
A régi sebből, hervadt ősi gond.

Mint milliárdnyi zümmögő rovar,
Úgy száll felém a Gond penészes árnya;
A multak bűze lelkemen kapar,
A színek esnek és kialszanak,
A távok futva összefolynak,
A hangok némák, mint levert hadak
S a Sors növekvő körmeit zabálja,
Könyörülj,
Ha veszni kell, hát vesszünk el hamar!

Mozdulj Tetem, ha ölni fogsz. Dübörgő
Torok, csapásod hulljon, mint a szikla,
Meglendülő Láb, lépj a messze, hörgő,
Véres mezők fölött halomra görgő
Kifáradt csontjainkra.

Kondulj Kapu! az erdő mintha nyögne
Hátam mögött a gennyes szürkületben;
Rablók verődő fogsorán csörögve
Az Ember átka tán füledbe retten,
Segíts!

A lelkek alvó erdején, a sírok
Felcsörgő csontjain, borús korokban
Tested maró kezem éjjel, ha sírok,
Egy roppant szívre sejt, mely néha dobban.

Fóthi László.

Toll és tőr.

— febr. 21.

Clémenceau. Terror. Anarchia. Merénylet.
Költői igazságszolgáltatás. Sajnáljuk Clémenceau-t és elitélünk minden erőszakot, ez természetes, a világ ügyét így nem lehet előbbre vinni. Mindent csak módjával, szívvvel és fejvel. Érzés, gondolkodás, munka. Ez a kultura. Hit és meggyőződés, meggyőzés is és megértés. Érv és nem fokos. Ez az, amit az öreg és kivénhedt Clémenceau olyan nehezen tudott kapiskálni. Hát most a fokost szembeszegették az ő meggyőződésével. A francia revolver rásütötte Clémenceaura, hogy a világ és saját nemzete politikáját nem csinálja elég politikusan. Makacs és elfogult. Radikálisan akar végezni a világgal és saját nemzete radikálisaival is. Háborus szellem ő és számára a béke csak a háboru eszköze. A demokrácia ellen merényleteket követett el és a maga temperamentuma alá akarta gyurni Európa józanságát. A világharmóniát szerette volna Clémenceau-módra, imperialista alapon, megépíteni. A háboruval terhes békét kint és bent egyaránt. A francia házipolitikában is. A sok szellemi merényletnek most egy testi merénylet lett a következése. Clémenceau lapoczkája bánja egyelőre. Szívől kívánjuk mi, akik emberséges emberek vagyunk, hogy meggyógyuljon. Kár volna az agg harcosért. Egészen szépen tud verekedni. Reméljük azonban, hogy a francia golyó, amely testét szeliden surolta, politikájának épségét egészen el fogja pusztítani.

Békeküldöttek. Talán ránk kerül a sor. Páris bevégezte a penzumát s a népszövetség tervezete, némi ellentmondással, sok változtatással, úgy-ahogy, tető alá került. Lesz előleges béketárgyalás nemsokára, Wilson hazautazhat pihenni, ami annyit jelent: Amerikáért dolgozni. A kontinensen a népek szövetségéért dolgozott, a civódó és elégedetlen Európáért. Két hét múlva, ha visszajön, újra megindul a sietős munka, lehet, addig magától is kialakul valami. Össze kellene hangolódni valahogy, kibékülni, egymás nyakába borulni, felejtetni, felejtetni főképp. Nehéz sor ez. Talán a népszövetségi tervezet. Hogy meg ne ismétlődjék az ember tragédiája: vezess uj utra, Luczifer! Mi is készülünk. Talán jut egy kis hely számunkra és a zöld asztal mellett — a nagyhatalmak balján. Csak már ott volnánk, hogy átkerülhetnénk a jobboldalra is: az igazság oldalára. Károlyi Mihály, a köztársaság elnöke képviseli Magyarországot. A békedelegáció tudósokból fog állani, nem — politikusokból. Ez helyes. Mert a politika meghalt, lejárt a magát. Itt komoly számadatokra, matematikára van szükség. A tények és a tettek beszéljenek és ne a szószonglörök. Politikai stréberek, akik bő manzsettájuk alá rejtik az igazságot és az országot.

Express. Hát most már jöjjön minden sürgősen. Orient-express. A vonat és az igazság. És a munka. A vonat azért szeretjük, mert szalad, mi is sietni szeretnénk. Sokat késtünk, be kellene hozni egyet-mást. Az államásokon lemaradtunk. Nem jutottunk el Párisig, Londnig, Newyorkig, meg-rekedtünk valahol Kutya-bagason. Pedig nekünk utazni kell. Messzire, nagyon messzire, hogy a közelit hamar elérhessük. Az áldott közelséget. A megértés felé igyekeznénk, a megbecsülés felé. Fűtenünk kell az okosság mozdonyát, hogy befusson az ország vonata az álmodott állomásra, az emberiség szívébe. Eddig csak viczinálison haladtunk. Recess és hanyag állomásfőnökök, politikai csizmadiák visszatartották vonatunkat a vidéki állomáson, vagy kint hagyták a pályán — víztelen és gőztelen — tus szénaboglyák között; fehér-tornyu, békés falusi templomok közelében. Ki kellett volna

pedig mennünk a világba. Futni, futni, hogy másokat és saját magunkat is utólérhessük. Most végre utazni fogunk. Páris—Bréma—Konstantinápoly—Béke—Munka. Express. Orient-Express.

Jókai és a lánczkereskedelem. Sohasem volt szimpatikus fogalom. Lánczkereskedelem. Lánczkereskedők. Utolsó fajta. Megborzongtunk, ha tollunk alá került, vagy valaki a dicső nevet szájára vette. Most másképpen lesz. A lánczkereskedelmet szeretni fogjuk. Tisztelni és megbecsülni. Szavalni és szónokolni fogunk: Óh magasztos lánczkereskedelem! És unokáink szívébe oltani, nehogy hálátlanul megfélekedzenek róla. A lánczkereskedelemről. Amely belkerül az iskolakönyvekbe és az irodalomtörténetbe. Mert a lánczkereskedelem nagyot művelt. Nem cukrot és kávé bujtatott, vagy zsirral kereskedett, már rég tulesett a gyermekbetegségeken és megvetette az ehhez hasonló, lejárt trükköket. A lánczkereskedelem Jókaihoz nyult. Odaférközött a Jókai Mór szívéhez. A drága könyvespolczig emelkedett és míg szennyos ujjával az el-sárgult, poros lapokat érintette, lelkében megtisztult tőle. A zsir, cukor ugyanis fogytán van, a költőből még van néhány kiló! Hogy mit nem tesz egy ilyen Jókai még holtában is? Egy ilyen költő! Az égből lenyújtja áldott kezét és felemeli a lánczkereskedőket. Talpraállítja őket.

SZINHÁZ.

Dies irae.

— Anton Wildgans új drámája. —

Egy pompás egyfelvonásos és két középszerű — a bécsi sajtó által azonban hangosan ünnepeelt — ötfelvonásos, verses dráma után *Wildgans*, a lírikus és stílusművész, új drámával szerepel a Burg szinpadán és a könyvpiaczon. *Wildgans* egyik legkedvesebb modern poétám, de darabjait — az egyfelvonásoson kívül — sohasem szerettem, nem igazi dráma, amit irt eddig és az az impresszióm, hogy sohasem is fog igazi drámát írni. Az tehát, hogy új darabja a két előző által kitaposott uton haladva semmi kiválót sem ad, nem lepott meg és nem bántott. Mást nem akartam, nem vártam tőle. És ami lira és stílus és formaszépség van a *Dies irae*-ban, azon azért nem lepődtem meg, mert azt vártam, nem: tudtam tőle.

Előbbi két nagy drámája, a *Liebe* és az *Armut* olvasásakor folyton azt éreztem, hogy drámája szép, szép: gyönyörű sorok és jelenetek és tirádák, de valahogyan, semmi fontos sincs bennük. A problémáért... akár meg sem irta volna őket. Mert mindkét probléma olyan, — ő, távolról sem valami új, vagy merész, vagy eddig még nem látott-mondott — hogy naponként százszor gondolok rájuk és mindenki, de nem tulajdonítunk neki különös fontosságot. Talán azért, mert már annyit kaptuk, talán csak *Wildgans*-nál nem, a külső annyira mellékessé teszi azt, ami belül van: és annyian foglalkoztak vele és — ha technikailag nem is — annyian jobban! A testi és lelki szerelem problémája, meg a nyomoré már annyira kimerített és ahogyan *Wildgans* adja, ahogyan ágáltat, annyira nem fontos... Igy van ez a *Dies irae*-vel is. *Wildgans* elsősorban lírikus, aztán stílusművész, aztán (amint a régi tréfa mondja) jön semmi és megint semmi és csak nagysókára, lassan, hátul ballag benne a drámairó. Amit mond: mellékes, de szépen, nagyon szépen mondja. Fogadd el, amint hallod, élvezd és ne gondolkozz rajta (amellett nem »Unterhaltungsstück«)!

A *Dies irae* a nem-akart-gyermek tragédiája. (Érdemes ezt versben, öt felvonásban, hatalmas kórusokkal, hatásvadászó, igen: hatásvadászó nagy-szczenában megírni?) A szülők strind-

bergi módszer szerint gyűlölik egymást, ibsenileg dul a harc és a keserűség közöttük és tolsztoji recept szerint élnek egymással a pusztán testi szerelem állatiasságában. A gyermek ennélfogva alkalmatlan az életre. »Ein Nichts.« És a veleszületett nyomoruságot növeli a szülői házban duló gyűlölködés és az, — s ez a nagy, nemlogikus, megmagyarázatlan bottlás — hogy őt mindketten szeretik és magának akarja mindegyik és egymás ellen fel is akarják használni. Sőt — itt a második bottlás — a tizennyolcz éves fiut arra kényserítik, hogy válaszszon közöttük. Ez a fiu tragédiája. Az apa harcza a gyermekért, elfogultsága, régies tulbuzgó egyoldalúsága az élet kérdésében s a nagy letörés, önmagában való hitének elvesztése, ez az apa — jólismert — tragédiája. Az anyáé: az elnyomatás, tehetetlen gyengeség a nagy akarással szemben.

A darab: Hubert érettségi vizsgájának előestéjén ismételtén látja a nagy ellentétet szülei között az ő pályáját, de egész életét is illetőleg. Régi félelme s örökös keserűsége miatt fáradtan, ő maga már nem is gondol arra, hogy sorsát maga igazítsa, iniciatív creje már nincs s a »minden mindegy« ellen is alig tud védekezni. Az érettségi sikerült. Ismét a pályaválasztásról van szó: keserű harc a szülők között. Az anya boldog, az apa bölcs embert akar fiából nevelni. A vita viharrá fejlődik, itt tudja meg Hubert, hogy ő a nem-akart-gyermek. Átok és gyűlölség várta születését. Kétségeivel a házból kitiltott egyik barátját keresi fel, az akaratlanul megbántottat, akinek a történés-előtti élete Hubert atyjával hozta őt ellenkezésbe. Elmondja ennek rettentő helyzetét. »Mi a te nyomorod az enyémmhez képest?! és Rabanser elmondja saját élete történetét: a szokásos nyomoruságos sors, az árvaháztól az utcán keresztül a padláslyukig, éhségig, üldöztetésig. Hubert betegebbré sebzetten távozik onnan, ahonnet segélyt várt. Közben otthon megriadtan várják a hazulról eltűnt fiut. Az apa és anya ősz-bölcs rokon szavaira, de inkább a közös félelemben már-már békülnek, de Hubert megjelentével (késő éjjel; a darab különben egy nap és egy éjszaka alatt játszódik) újra kiélesedik a vita, a durva, hallgatni is kinos civakodás, a nagy kérdés: Hubert válaszszon közöttük! A fiu érzi, hogy már nem bírja tovább. (»Mint két malomkő között öröldöm köztetek!« — Rosl, a szegény rokon, talán megmenthetné az öngyilkosságra készülő fiut; a régi, lappangó szerelem első és utolsó fellobbanása után (a darab legszebb jelenete), látván, hogy a szerelemre sem alkalmas, a fiu megöli magát. Az ötödik felvonás (»actus phantasticus«) hatások kedvéért történik. Rabanser, akihez a fiu utolsó sorait írta, nem tudom, hogyan — nem tudom, miért, megjelenik (a fiu ravatalánál) »quasi symbolice« átveszi a vádló szerepét az atyával szemben, akit a vád — »nem a ma embere« — megtör, fiának, rosszul vitt életének emléke meggyötör és magábaesetten, az örület kilobbanásával hallja a misztikus kórus énekét: »Dies irae, dies illa...«

Néhány szó az alakokról. Hubert, a fiu, szétfolyó tusrajz, jól-rosszul az »Armut« Gottfriedjének stílusában megrajzolva. Az apa a kemény és erőszakos és megtörésre predesztinált apák sablonja. Az anya a homályban áll, alig látni. Nem él. Rabanser, az életverte küzködő, forradalmárgató, röpiratíró, vizsgákon bukó sorsüldözött. Nem tudom, miért ágál, miért visz ilyen fontos szerepet a fiu életében, milyen kapcsolatban áll vele. Amit mond: jó és okos. Csak nem néki kellene azt mondani. Rosl, ő, drága, szerelmes szegény kis rokon. Remigiús, az öreg-ifju rokon, életbölcs, békéltető, villámhárító, Rabanser védenze, a süket árvalány erőszakos és erőltetett alak. Egy derék házmesternő, olyan Hauptmann-figura. Egy pompás jelenetet játszó öreg kártyavető, »Babusch« szerző instrukciója szerint »Slovakisch-Zigeuner«. És végül az »Armut«-ban is szerepeltetett batyus-zsidó.

A *Dies irae* írója lírikus és stílusművész. És ha a »Herbstfrühling« verskötet »Herlequinade«-jára gondolok... sajnálom, hogy e vers költője drámát is ír. Ilyen drámát.

És végül: szép a darab. Zsong bennem sok szava, sok gondolata, stílusbelisége. De érezni nem tudom. Akármit akart is: nem baj. Akármit irt és akármi is nem sikerült: nem baj. Hogy néha filozofálna... (a »Herbstfrühling« és az »Ead« szonettek költője)... ez sem baj. Olvasd el a *Dies irae*-t, élvezd, — élvezni fogod — de ne gondolkozz rajta. Ezen nem érdemes, talán nem is lehet.

Körmendi Ferencz.

Császár és komédiás. Hevesi Sándor minden évben megír egy jól fészült, okos és szellemes darabot, amely nagy sikert arat és a következő szeziónban már a nevére sem emlékszünk. Ezt a keresztény-üldözési tragédiát mintha Szigligeti gondolta volna ki az ötvenes években, aztán egy történetfilozófus gyurta darabbá. Sok mindenféle van benne: a római császárság nemzetközisége és vallási dekadenciája — ez a milieura az legfinomabb a darabban — művelődéstörténeti tablók, római színészek, ókori hetérák, dramaturgiai lömtárból való harsonás szcenéria, melodramai fölismerések és víziók, sok szó a keresztény hitről, csak a mi hitünket nem hódítja meg a maga számára. De a harmadik felvonás hatalmas színpadi alkotmány, ha cinizmus nélkül átadjuk magunkat a színészek játéknak. Egy komédiából keresztény vértanu lesz. Az eszme szuggesztívója, az üldöztetés, a szerelmi eszmör hajtja oda, míg végre csodát lát. Erre a csodára van fölépítve a darab. Figyünk benne és elfelejtjük a színpadi mesterkedőt. *Gál* fölényes intelligenciáját és *Hajdu* tipikus humorát jól esett látnunk megelevenülni ebben a sablon-világban, mely irodalmilag nem hoz újat, néha bántóan semmitmondó, de fölszigazza a neurastheniás nézőt és szimpatikus törekvése megérdemli a hatást.

—ib—

ZENE.

Papp Viktor: Arczképek a zenevilágból. Minden ugynevezett szakirodalomnak megvan a maga külön nyelve, tolvajnyelve. A legtöbb újságíró, amikor zenéről ír, azt képzei, hogy neki most egy egészen más szókincsel, stílusban kell megszólalni, mint ahogy megszólal akkor, ha az élet más jelenségeiről ír s a zenekritika a legtöbb magyar újság hasábjáról úgy ír ki, mint egy szakdolgozat, amelyet csak a metierbeli érthet meg. A szakszerűséget azonban a zenei cikkekben rendszerint mindössze a szakkifejezések képviselik, a zenekritikus tolvajnyelv, amelyet állandóan új és új tolvajok lopnak el, lévén Magyarországon ez: a zenekritikus argot alkalmazni-tudása, zenekritikus kvalifikáció. Mi ezt a szakszerűséget mimelő irányt nem kedveljük. A zenéről író újságírótól, írótól azt kívánjuk, hogy zenei dolgokban képzett, mivel újságíró, író legyen, jó megfigyelő-képességű, tiszta ítéletű, gazdag képzelő-erővel rendelkező, aki el is tudja mondani, amit gondol és érez, s a zeneművekben ne zeneszerzési példákat lásson, hanem dokumentumait a bennük megnyilatkozó alkotó szellemnek s a zenészekre ne úgy figyeljen, mint artistákra, hanem embereket lásson s az embert meglássa bennük, mert hiszen a muzikusok, sőt még a tenoristák is emberek valóban, s nem hangszerek, nem gépek, amelyeknek egyesegyedül technikai teljesítményei érdekelhetnek, sőt ellenkezőleg, aki művész, az első sorban: szellem, lélek, egyéniség s ez az, amire mindenekelőtt figyelni kellene a kritikusnak, a muzika kölcsönös és egyértelmű összefüggésére az élettel és úgy beszámolni a művészekről, mint jelentékeny emberekről s a kompozíciókról, mint művészi élményről. Papp Viktor minden igyekezete szerint erre törekszik. Nem él a magyar zenekritika kopott és semmitmondó tolvajnyelvével, mintha nem is zenéről írna, olyan egyszerűen, közvetlenül beszél a zeneszerzőkről és művészekről, a lelkük megalkotottsága érdekli őt, az egész ember. Tizenhét zenésztől készült irodalmi arczképe, amely nemrég. kötetbe gyűjtve is megjelent, mindenki számára érdekes és sokatmondó, a zenészek számára éppen úgy, mint azok számára, akik nem zenészek. Papp Viktor elm a zenekritikus szívesen keresztül nézi modelljeit, tekintete elfogulatlan,

szemlélete friss és közvetlen, nem riad vissza attól sem, hogy köz-helyeszerű megállapításokat írjon le, még pedig ritkított betűkkel, viszont sok olyan megfigyelése van, amit Beckmesser nem, csak: író vehet észre. Az arczképnek az eredetivel való hasonlatossága igazolására sok, részben nem köztudomású adatot vonult föl, ezek az adatok szolgáltatják megállapításainak érzékedezetét. Nem minden ítéletét írjuk alá. De ott is, ahol más nézetet vagyunk, elismeréssel adózunk szellemének, mert hiszen az emberek s a jelenségek érdekessége nem bennök rejlik, de a szemben, amely nézi őket. (f. gy.)

Hangversenyek. Február 16: Keéri-Szántó Imre. Arcza, profilkja, alakja egy Biedermeier-gavalléré s lélekben is azokkal a zeneszerzőkkel rokon, akik a múlt század harminczas éveiben voltak fiatalok, Mendelssohnnal, Schumannal, Chopinnel. Schubert páthoszára, Schumann drámai lendületére, Chopin viharos szenvedelmességére kevésbé rezonál az idegrendszere, de ami érzelmesség, melankólia, neurastheniás kifinomultság ezekben a mesterekben van, azt átérzi mélyen és igazán, mint kevesen. Előadói egyéniségét ugyanaz a szerénység jellemzi, ami Dohnányiét vagy Bartók Béláét. Ő, az interpretáló, a háttérben óhajt maradni, csak heroldja akar lenni a zeneszerzőnek. El lehet mondani róla, hogy a herold tisztét nemes becsülettel tölti be, a nagy mesterek kottákba merevített üzenetét hiven tolmácsolja és ez: sok. Dologbeli készsége alapos és megbízható, nem virtuóza azonban a zongorázásnak és technikája nem alkalmas arra, hogy bámulatba ejtse a nagyközönséget. Bizonyos, hogy intímus keretek között művésze sokkal mélyebben hat, mint egy nagy hangversenyterem dobogóján. Akárhon találkozzunk azonban vele, azonnal érezzük, hogy nemcsak szenzibilitása, de-intellektusa is kivételes. Mindezen kívül: impresszionista kedély benyomását teszi ránk Keéri-Szántó Imre, muzikálására nagy befolyása van a pillanatnak s ez a körülmény is amellet szól, hogy nem született hangversenyző. A közönség az évek folyamán megismerte őt és érdeme szerint meg is becsüli. Vasárnapi matinéjának műsora érdekes volt és stílusos. Schumann c-dur fantáziáját játszotta, a négy Chopin-balladát és *A vándor*-ábrándot Liszt átírásában. Nekünk az f-dur ballada tetszett a legjobban, a bevezetés epikai hangját, a bonyodalom izgalmas, hajszás elbeszélését olyannak képzeljük, amilyennek ő szólaltatta meg. — **Február 18: Szemere Magda.** Szemere Magda igen törekvő és nem kevésbé temperamentumos fiatal hölgy, Hubay mester növendéke. Nehéz eldönteni, hogy milyen mértékig tehetséges, az azonban kétségtelen, hogy sem egyénisége, sem készütsége nem indokolja feltétlenül nyilvános és egész estét betöltő szereplését. Észrevehetően nagy erő-kifejtésbe, megerőltetésbe kerül, hogy mindazt, amit műsorában ígér, be is váltsa, alig győzi, a hegedülése az erőltetett teljesítmények nem éppen zavartalanul kellemes benyomását teszi a hallgatóra. Bach végképpen idegen és távoli fiatal lelkétől és nem sajátja az a ragyogó bravur, elegancia, élan sem, amely Saint-Saëns versenyművének előadásánál nélkülözhetetlen. — **Február 19: Sámson Mária.** Kicsi és karcsu, s az arcza kissé japános, de a szíve nagy. A hangja tiszta és csengő és mindent ki tud vele fejezni, amit akar. Ugynevezett elsőrendű hanganyag. Noha énekesnő, egyénisége is van. A költők nem érznek szebben, mint a fiatal operanékesnő és nem tudják megindítóbban kifejezni érzéseiket, mint ez a pacsirta. Mert pacsirtának, sajnos, pacsirta Sámson Mária, amivel azt akarjuk kifejezni, hogy miként mindent, úgy éneklési tudományát is, úgy látszik, önmagából meríti, hogy alighanem autodidakta s hogy az énektechnikája — noha sok mindenre ebben is rávezették őt nagyszerű ösztönci — nem túlságosan magasrendű, fejlett, sőt, nem is feltétlenül megbízható. Ez az éneklési mód nem hogy megkönnyitene a tüneményeszerű hang kibontakozását, érvényesülését, szárnyalását, de egyenesen megakadályozza azt. Mi végtelenül fájdalmasnak éreznők, ha egy helytelen éneklési mód az

IRODALOM.

Művészet és kritika.

(Oscar Wilde: *A kritikus mint művész. Halasi Andor fordítása, az Athenaeum kiadása. 1918.*)

évek folyamán rontana e megindítóan szép magas sopranon, mert ezzel nemcsak egy hang menne veszendőbe, hanem egy rendkívüli, Isten kivételes kegyelméből való előadó-művészi tehetség is. Ez a tehetség olyan ösztönösen erős és olyan egyéni, hogy a hallgató, amikor szembekerül vele, észre sem veszi az éneklés apró szépséghibáit, észre sem veszi, hogy a művésznő daléneklési stílusa nem mondható éppen klasszikusnak, nagykulturájúnak, sőt azt sem veszi észre, hogy Sámson Mária német szövegmondása sem kifogástalan. A hangversenyek krónikása oly sok készséggel találkozik pályafutása alatt s oly kevés igazi hivatottsággal, hogy midőn végre szembekerül egygyel azok közül, aki, hite szerint, a kiválasztottak közül való, leteszi kezéből a róvó krétát s átadja magát ama ritka élvezetnek, hogy tapsoljon. Sámson Mária műsorának utolsó száma magyar szerzők dalait hozta, közöttük két újdonst: *Gajary István* érdekes *Kiss József*-dalát: *Óh mért oly későn... és Krausz Mihályét: Anyám, szeress engem! — Február 19: Hubermann Broniszláv.* Mint a szomorúság s a bánat szobra, úgy állt e kicsi, kopaszodó hegedűs a Vigadó dobogóján, a rajongó hölgyek, frakkcsurak, kipárnázott huszárattilák előtt. Hegedülését egykor egy izzó szenvedély tüze fűtötte. Ma ez a szenvedély átszellemült, a lángja nem éget többé, csak: világít, az emberi lélek mélységeibe világít, amelyek ott nyilnak a kottafejek mögött s csak a kivételes lángelmék előtt tárulnak fel. Bach á-moll szonátáját hallottuk tőle s ahogy makranczos hegedűjén Bach szellemét idézte, éreztük, hogy ebben, az előadás magasztos nagyszerűségében, a hegedű kezelésében, a balkéz bűvészi ügyességében, a hang zengő tömörségében, a sokszólamúság plasztikus megjelenítésében, az előadás ünnepi páthoszában: nincs párja e bánats varázslónak az egész világon. — *Február 20: Sándor Árpád.* Az újabb magyar zongorás nemzedéknek alig van tagja, akinek a fejlődésében úgy lehetne bizni, mint a Sándor Árpádéban. Eszes, élelmes, tanulékony, de találekony is, nem elégszik meg azzal, hogy jó zenész legyen, zongorázónak is jó — jó? legjobb! — akar lenni, fiatal művészeknél ritka tudatossággal törekszik a sikerre, mohó kíváncsisággal s valóban nem eredmény nélkül figyeli a zongorának ma legnagyobb mestereit tanul tőlük, anélkül hogy azok tanítanak, ezenfelül technikai dolgokban kísérletezik is s elég szerencsésen, a zongorá szól a keze alatt, sokat megtanult s tud is, amire nála tehetségesebb és idősebb zongorázók mind e mai napig nem jöttek még rá, a dologbeli készsége mutatós, hatásos, amellet, hogy jól megalapozott, szolid. Zenei érzéke erős és fejlett, van áttekinthető művek fölött, interpretálásai inkább mondhatók nagyvonaluaknak, mint aprólékosan pepecselőknek. E jó tulajdonságokhoz járul még az is, hogy előadásában, ha kell, erő is van és lendület és hogy dinamikai skálája is terjedelmes. Mégis: Bach- és Beethoven-interpretálásaiért nem tudunk lelkesedni, noha úgy a chiaconnát, mint a patétik szonátát győzte technikával. Ugy látszik, Beethoven nem a technika kérdése, úgy látszik, hogy ahhoz, hogy az ember jó Beethoven-játékos legyen, még az intelligencia sem elég, egyéb is kell ahhoz. Mire ezek a sorok megjelennek, éppen egy esztendeje lesz, hogy Sándor Árpád első mestere: Kovács Sándor öngyilkos lett. Ő tudta s meg is mondta, hogy mi az utja annak, hogy a zongorázóból művész váljék: különb emberré, magasrendű emberré kell lennie. (F)

Pannónia-szálloda

Budapest, Rákóczi-ut 7. szám.

A Nemzeti Színház mellett

Wilde neve alig két évtizeddel ezelőtt még lármás, szinte féktelen divatot jelentett; a közönség mohón kapkodta munkáit, a krónikások fejezeteket irtak műveiről és életeről, a kritikusok maradandó szépségeket véltek felfedezni alkotásaiban. A visszahatás gyorsan bekövetkezett. Jelszó lett, hogy nem kell őt komolyan venni; korunkhoz illő gyorsasággal megegyeztek, hogy igazságai paradoxonok, szépségei szemfényvesztések, tehetsége blöff s hogy sikereit inkább fölényes életmódjának, mint igazi értékeinek köszönheti. S ma? A magyar irodalomban, mely miként a külföldi, lassanként a teljes Wilde birtokában lesz, most ismét két könyv jelent meg: egyiket ő írta, a másik róla szól. Az írók foglalkoznak vele, a közönség olvassa s ma már nyugodtan meg lehet állapítani, hogy Wilde érdekes és értékes író. Érdekes — mert az emberi életnek s a művészetnek majdnem minden örök kérdésével — ha gyakran felületesen, ha néha felette gyarlón, sőt együgyűn — de mindig szórakoztatón foglalkozik; értékes, mert sokszor vezeti oly cél, melyre a legkiválóbbak törekedtek, oly eszme, melyből nemesség, igaz hit s egy szebb élet tudata sugárzik, oly érzés, melynek látvája áttörte meggyőződéseinek egyébként gyenge korlátait s melynek hevét, erejét nem lehetett mindig tettetni, vagy jogosultságát tagadni. Ez a cél, ez az eszme, ez az érzés nála a szépség imádata volt. Persze, nem ő képzelte el először a szépséget, mint valami abszolútumot, mely tisztán lobog és élét a művészet nagy alkotásaiban — de ez jelentéktelen kérdés. A szépségkultusznak Wilde meggyőződéses minisztránisa; ha mindennel tréfált, ha mindent kiforgatott eredeti mivoltából, ha a legegyszerűbb dolgokat is — hitetlenül, rosszakaratun és meggyőződéstelenül sokszor — fejetetejére állította, a szépség elképzelt világtemplomában meghajtott fejjel és mámoros érzékekkel áldozott. A szépség, az artisztikum, mint jog, mint hatalom, mint világrend, mint az emberiség célja: ez az ő hite és ereje. Hogy mindez hiányos, tökéletlen, talán nem igaz? Lehet, sőt bizonyos. Hogy ez sivár, üres, csunya, erkölcsstelen? Ugy van. De volt egy ember s egy tehetséges író, ki hitt benne.

A két kritikáról írott párbeszéd, mely most magyarul megjelent, az »Intentions« kötetből való. A kritikáról van benne szó, mint a művészetnek egy tiszta és önálló fajáról, s a kritikusról, mint alkotó művészlől. Ha ide írom, mily nézeteket vall e kérdéstről Wilde, csak paradoxonokat írhatok le. Ime: a kritika alkotóbb az alkotásnál s az a legmagasabbrendű kritika, mely észreveszi a műben, amit a művész nem helyezett bele; legilletékesebb bírja egy műnek az, ki ezt nem tudná létrehozni; az igazi kritikus nem pártatlan, nem őszinte s nem is értelmes... Igazságok ezek? Távolról sem. Wilde szerint a kritikus egyik legfontosabb feladata, hogy a műtermék »titkát elmélyítse, hogy körötte és alkotója körül növelje a csoda finom kódét«. A tolmácsoló kritikust Wilde elveti; nem ismeri el jogosultságát annak a kritikának, mely úgy bánik a művészettel, mint talányos szfinkszszel, melynek sekélyes titkát minden nyütt lábú vándor megsejtheti s elárulhatja. Nyütt lábú vándorok? Kik azok? Persze, az olvasók; a tömeg. Nem tudunk igazat adni az angol írónak. Nem hiszszük el neki, hogy a művészet csodái ily módon tehetők csodásabbakká. Meggyőződésünk, hogy nem alkotott senki olyat, mit mindenki fel ne foghatna s mi egyszerűen ki ne volna fejezhető; az együgyűség a bölcsességgel, a rut a széppel egy forrásból fakadnak s egy sirba ömlenek, rokonok.

s egymást megértik; azt hiszszük, hogy a csoda nem akkor válik csodásabbá, ha misztifikáljuk, hanem ha magyarázni, megérteni, magunkba olvasztani s imádni igyekezzünk. Ily módon a kritikus sem az a pap, aki külön istentiszteleteket tart a szépség eléfántcsontváraiban szemlélődő arisztokratáknak; hanem igenis, elsősorban tolmács, ki az alkotó s a »nyűtt lábu vándorok« közt áll s élvezhetővé, megközelíthetővé igyekszik tenni az alkotást, mely a születés végzeteként néha sötét foltokat és homályos lapokat hordoz magában... Az alkotó s a vándorok közé állni? Ez, bizony, cselekedet. Wilde pedig eleve elítél minden cselekvést s a magasabbrendű ember életmódját tökéletesnek találja a szemlélődésben. Tehát a gondolat és szépség kultuszában. Ez a kiinduló ok és ez az áhitott cél; akárhol fogom meg Wilde elveit s következtetéseit, erre a finoman s a cselekvés elfogultságával vakon kifeszített szigorra akadok. Azt mondja például egy helyen Wilde, hogy az alkotás leglényegesebb eleme a tudatosság. Már itt sem tudunk hinni neki. Az alkotásról nem lehet teljesen számot adni, hisz a teremtés kezdete majdnem mindig a vér és ideg titokzatos kódében vész el. Wilde azonban ragaszkodik a tudatossághoz, hisz a kritikának, mely a művészetek öntudatának volna nevezhető, nyilván ez az életmagva. Wilde bizonygatja, hogy a görög kritikai szellem teremtette meg az összes művészi formákat, melyekbe ma is beleágyazódik minden alkotás. Ő maga is nyilván tudta, hogy ez egyrészt tárgyi tévedés, másrészt lélektani valótlanosság, de ezt az elvet hirdeti, hogy kimondhassa: a megmunkálás a próba. Tehát a forma. Nem a mondanivaló, hanem az artisztikum, nem az *ami*, hanem az *ahogy*. Tehát megint forma, megint artisztikum, megint: szépségkultusz. Wilde voltaképpen nem ismer kritikát, csak essayt, azt is csak az »Elképzelte arcképek« fajtájából; megfosztja a kritikust napi, vagy korszakos jelentőségétől s királyi kegygyel, művészi áhitattal az örök és végtelen Olympusra emeli. A kritika gyarapodott ezáltal egy hibás elmélettel, melynek szelleme azonban meghihletheti mai kritikuskainkat. S feledkezz meg egy esztétaléleknek értékes elfogultságáról, élvezheted ficzánkoló gondolatait, szép stílusát, alapos tanultságát s megilletődött hangulatait, ha zavarnak is néha a valótlanosságok, erőltetettségek, sőt laposságok. (»Sohasem vagyunk hübbek önmagunkhoz, mint mikor következtelenek vagyunk« stb.)

Igen, Wilde utjain ilyen bogáncsok zavarják a sétát, — a séta közben azonban sokszor elgondolkozik és meghatódik az ember. Apró s vakon végződő ösvények nyílnak a paradoxonok s hiúságok nagy országutjáról, rajtuk jól eső a tartózkodás s hasznos az idő, mit ott eltöltöttünk. Amit — többek közt — az önnevelésről, az alkotó működés sorsáról ír, színigazság és értékes utbaigazítás. Az emberiség ma egyébként is Wildenek ad igazat. Cselekszik — bár meg se mozdulna; vezetőik hiján tántorog s maga keresi s találja meg utját; olyan is az az ut; robotol, rohan, serénykedik s a zavartalan gondolatok, a tiszta szemlélődés világa messzebb van még, mint maga Wilde hitte.

A két párbeszédet Halasi Andor odaadón és hozzáértőn tolmácsolja.

Földi Mihály.

Radó Imre: A riport. Ez a tiz ives regény Szabadkán jelent meg s a háborus nyomorúságok miatt Budapesten tudtunkkal nem is kapható. Érdekes olvasmány, figyelemreméltó írás. Nincs benne új szemlélet, vagy régi szemléleteknek új fogalmazása; nem ráz fel, nem vigasztal, nem nyugtat meg, a világról s magunkról semmi közölnivalója nincs az új regényirónak ebben a könyvében. Az emberek, kiknek sorsát szövi, mindennapi emberek, kiknek életét az unalomig ismerjük kávéházakból, bankokból, szerkesztőségekből, garçonlakásokból: újságírók, kitarított leányok, becsstelen szülők,

erőtlen gyermekek, spekuláló bankárok, viaszgerinczű hivatalnokok. Meséje se lebilincselő; nem új s csak helyenként ad egy-egy élesebb színt. Mégis, érdekes olvasmány s figyelemreméltó írás. Van bizonyos lendület, valami magával ragadó *verve* ebben a regényben, az író szemlélődő izgatta a mondanivalója s keze és szíve belénk tudja sugározni ezt az izgalmat. Az ember olvasókedvét, mint valami sebes és ellenállhatatlan forgókerék lapátjai, elkapják az első oldalak s azontul szakadatlanul viszik, pergetik tovább. Azt hiszszük, hogy ha Radó Imre ezzel a lendülettel és ezzel a gyakorlott kézzel értékeesebb mondanivalókra csap le, nemcsak érdekes olvasmányt, hanem becses köteteket is fog nyújtani.

(F. M.)

Josef Gregor Tajovszkij: Falusi történetek. Kiváncsi kézzel, időszzerű érdeklődéssel nyulunk e kis füzet után, mely a »Világosság-Könyvtár« narancsvörös egyenruháját viseli. *Tajovszkij* ugyanis — ódon és alkalmatlan szóval élve — »hazánkfia«, csakhogy tótul irt és Prága volt az ő Budapestje. Nyugodt, egyszerű és kissé darabos írói egyéniség, akiben azonban ősi fenyvesek, zólyomi hegyek, zsiros, otromba tót parasztok eredeti ereje él, akárcsak — megfelelő helyi változtatással és magasabb művészettel — Móríc Zsigmondban. *Tajovszkij* nem elbeszélő, hanem zsánerfestő; tiszta, romlatlan, kevészámu színeket, naiv, egyszerű, fufangnélküli ecsetkezelési módot használ és modelljei: egy bamba tehénész, Zsuzsa, a szolgaságba szokott bagoly, egy beteg kandisznó, a csurgót lopó nagyapa. Legsikerültebb, legelevenebb és határozottan mesteri kép a Jano Mrázról, az istenes emberről szóló írás. A vén, bibliát idézgető, gyomrát dédelgető, tarkaságokat hazudó, ájtatosan ravaszkodó gazember portréja oly hü, oly nágyyszerű, mint Tolsztoj valamelyik jámbor muzsikja. Ha másért nem, ezért az egy elbeszélésért is megérdemli *Tajovszkij*, hogy nevét komolyan és szeretettel írjuk be emlékezetünk kapcsolókönyvébe. Talán még találkozunk vele, amikor az időszzerű, az elkerülhetetlen képzetársítás fájdalma is elhalványodik, vagy végkép elfakul.

(sz. k.)

Kabala. Keleti fantázia, bibliai bölcsesség, erkölcsjavító példázatok, szimbolikus csodák, a kulturember beleérzése a naiv, vallásos misztériumokba, a Kanaán földjének poézise, a Szombat szépségének víziói, hívő vágyakozás a titkok titka felé, a lelki örömök valóságos erotikája, misztikus álmok szertefoszlása, lírától ittas nyelv a Biblia asszociációival csillogóra szöve, a kurucz nótákat énekelő zsol-táros rabbi, zsidó milieu-rajzok — ezekből a motívumokból sarjadtán a *Patai* József kabalisztikus könyve. Egy költői lélek meséi, aki egy évezredes kulturába merült el élményekért. *Patai* József, aki a héber költők örök poézisét ültette át mély utánaérzéssel a modern magyar költészetbe, most a Martin Bubert messze túlhaladó ösvényre lép és egy eddig ismeretlen területet hódít meg a magyar irodalomnak: a zsidó misztikum rejtelmes világát.

(ib.)

Tersánszky J. Jenő: A két gondviselés, amelyről csak egy bizonyos. Az a sajátos, magaalkotta, pongyolán ujszerű és keresetten könnyelmű irány, melyet a szerző követ, ebben a regényben teljes, kényelmes egészében nyulik el. A lényeg, a történet: egy sápadt asszony idegessége, félelemérzései, kórosan fokozott érzékenysége, de a mellékalakok és mellékcselekmények ugyancsak súlyt, szót és szerepet követelnek. A lelki rajzok, az érzések, indulatok és okoskodások leírása kutató, találó és meglátó tekintetre vallanak, csupán formájukban van keresettség s némi látszólagos felületesség. *Tersánszky* elbeszélő készsége, sőt tehetsége van; a nyűtt téma, a köznapiság életmeleg mesévé formálódna irásában, azonban a hanyagság és különösség keresése többször kiérződik a modoros mondatokból, mint valami fűszer illata az amny

is izletes, zamatos eledelből. Az az út, melyet *Tervánszky* alkotott magának, egyéni, de nem látszik őszintének, a hatás azonban, amit az olvasóra gyakorol, nyugodt, kellemes és nem felszínes. Ez a hosszadalmas című regény érdeklődést, figyelmet meg elismerést érdemel és egyuttal kellemesen érdekes olvasmányt is jelent. (sz. k.)

HETI POSTA.

Herkules. Nem volt éppen herculesi munka. Egészen könnyűnek találtatott.

K. F. Téli. Ez csak jó. De nekünk jobb kell. A legjobb. Szóval: jó.

Magyarság éreje. Nincs benne magyarság, erő még kevésbé.

Századok. Keressen egyszer föl bennünket a szerkesztőségben, akkor beszélünk róla.

D. B. Székesfehérvár. Ön azt mondja: irodalom, mi azt mondjuk: élet. Az élet hiányzik az írásaiból. Így bár elismerjük, hogy irodalom, de lélektelen irodalom.

Nem közölhetők: Furor. Földi komédia. Sophokles. Táltos. Alföldi lakodalom. Kolosszum. Lejtőn. Dunai dalok. Zárdaövendékek. Színházi revü. A köruton. Lámpavilág. Színes gyöngyök. Arnyék a falon. Köszöntő. Barrikád.

Főszerkesztő **KISS JÓZSEF.** Felelős szerkesztő **RÓZSA MIKLÓS.**
Helyettes-szerkesztő **VIDOR MARCZEL.**

Emésztést elősegítő
nyálkoldó
savközbűntető

MATTONI

GISSHÜBLER

TISZTA TERMÉSZETES ALKALIAS
SAVANYUVIZÉ.

Kiss József: Avar

című legújabb verseskötele

Ára 5 korona.

Posta és ajánlási díj 60 fill.

Megrendelhető A HÉT kiadóhivatalában Népszínház-u. 22.

"STANDARD"

ÉLETBIZTOSÍTÓ TÁRSASÁG

Alapított 1825. Edinburghban,
Angolhon. :: Magyarországi fiók:
Budapest, IV. kerület, Kossuth
Lajos utca 4. (Standard-palota.)

Évi bevétel.....	37.311.850 korona
Kiutalt nyereségrészek	196.080.000 "
Vagyon	309.381.515 "
Halálesetek folytán kifizetve	691.878.000 "

A Standard-kötvények nevezetesebb előnyei:

Kétségtelen biztonág. Alacsony díjak. Szabad világkötvények. :: Kötvények érvénybentartása díjfizetések elmulasztásánál. :: Tőkésítés és előre megállapított visszaváltási érték. :: Megtámadhatatlanság. :: Feltétlen fizetés öngyilkosság esetében egyévi fennállás után. :: Szabad háborúbiztosítás népfőlkölk részére. :: Díjtáblázatok kívánatra küldetnek.

Kiss József háborus verseinek második, bővített kiadása három koronáért megrendelhető A HÉT kiadóhivatala utján (Népszínház-utca 22.) és minden könyvkereskedésben. Portó és ajánlási postadíj 35 fillér.

MAGYAR-HOLLANDI

BIZTOSÍTÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

BUDAPESTEN

Központi irodái:

VIII., Üllői-ut 4., II. em. és Baross-utca 1. földszint

A

HOLLANDI ÉLETBIZTOSÍTÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

(Algemeene Maatschappij van Levensverzekering en Lijfrente) házában

LOHR MÁRIA

• (KRONFUSZ) •

A főváros első és legrégebb csipkétisztító, vegytisztító és kelmfestő gyári intézete

Gyár és főüzlet: VIII., Baross-utca 85.

FIÓKOK: II., Fő-utca 27. IV., Eskü-ut 6. IV., Kecskeméti-utca 14. V., Harminczad-utca 4. VI., Teréz-körut 39. VI., Andrassy-ut 16. VIII., József-körut 2.

HUNGÁRIA

ÁLTALÁNOS

BIZTOSÍTÓ RT.

Résztvénytőke:

6,000.000 K

Telefon: 153-98

Központi iroda

BUDAPEST, VII. KERÜLET

KÁROLY-KÖRUT 3. SZÁM.

A HÉT 1912-1917

teljes évfolyamai

még néhány példányban

kaphatók és megrendelhetők évfolyamonként

postadíj és csomagolással

együtt **20** koronáért

A HÉT kiadóhivatalában Budapest, VIII. ker.,
Népszínház-utca 22

